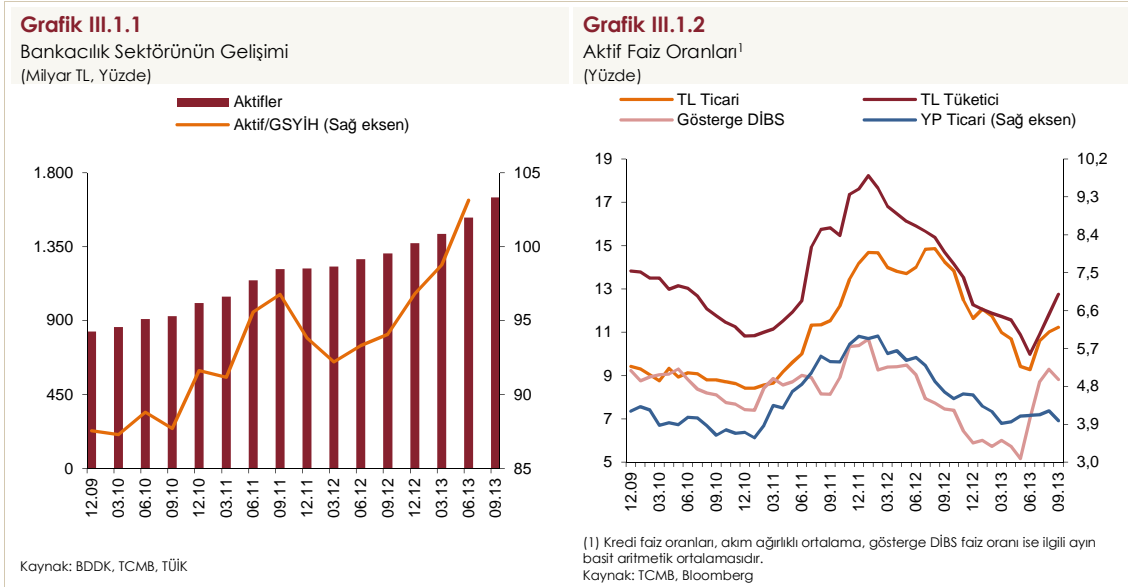

III. Sektör Bazında Gelişmeler³

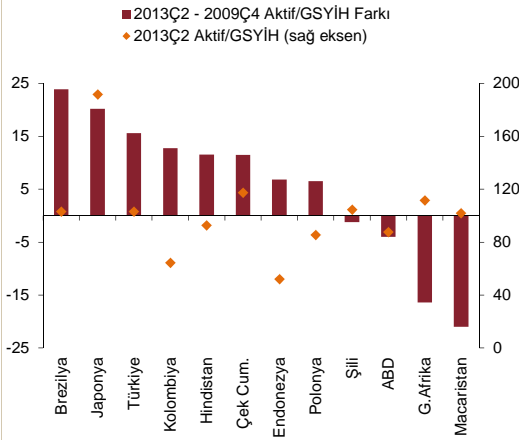
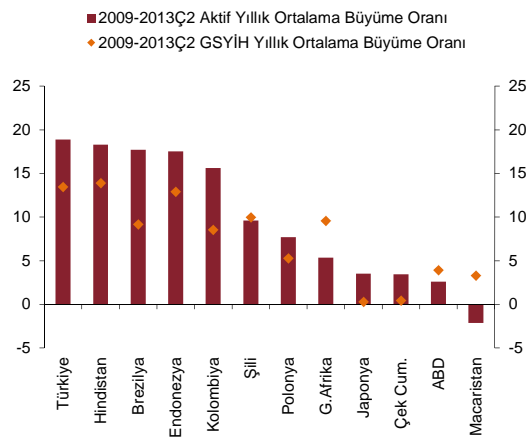
III.1. Bankacılık Sektörü

Bankacılık sektöründe 2012 yılında gözlemlenen hızlı büyüme eğilimi 2013 yılı ilk yarısında da devam etmiştir. Bankacılık sektörü aktif büyüklüğü 2012 yılı sonuna göre yüzde 20,3 artarak 2013 yılı Eylül ayında 1.649 milyar TL'ye ulaşmış; 2013 yılı Haziran ayı itibarıyla GSYİH'ye oranı ise yüzde 103,1 olarak gerçekleşmiştir (Grafik III.1.1). 2011 sonunda başlayan faizlerdeki düşüş süreci, kredi faizlerinin tarihi düşük seviyelerine gerilediği 2013 yılı ikinci çeyreğine kadar devam etmiş ve sektör aktiflerindeki güçlü büyümeye zemin hazırlamıştır (Grafik III.1.2).

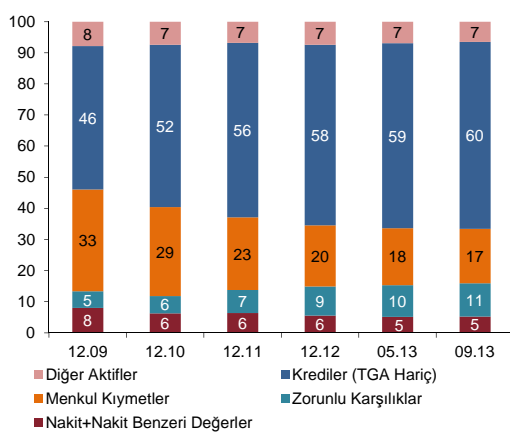

Gelişmekte olan benzer ülkelere kıyasla, bankacılık sektörü aktiflerinin GSYİH'ye oranı 2009 yılından bu yana Brezilya'dan sonra en çok Türkiye'de artış göstermiştir (Grafik III.1.3). Aynı dönemde Türkiye, bankacılık aktiflerini en çok artıran ülke olarak gelişmekte olan ülkeler içinde öne çıkmaktadır (Grafik III.1.4). Türk bankacılık sektörünün güçlü büyüme performansı 2013 yılında da devam etmiştir.

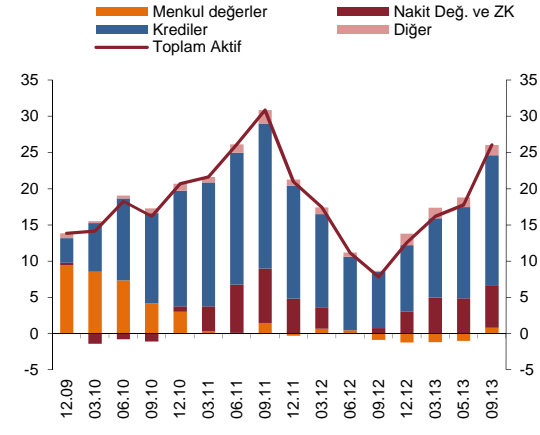
³ Bu bölüm Figen Özcan, Hasan Erol, Ayça Topaloğlu Bozkurt, Canan Özkan, Egemen Eroğlu, Fatih Bektaş, Merve Demirbaş ve E. Özgü Özen Çavuşoğlu tarafından hazırlanmıştır.

Grafik III.1.3Aktif/GSYİH Oranı ve Değişimi¹
(Puan, Yüzde)(1) Genel olarak 2013 yılı ikinci çeyreği olmak üzere, IMF – FSI veri tabanında yer alan en güncel veriler kullanılmıştır.
Kaynak: IMF**Grafik III.1.4**Aktiflerin Yıllık Ortalama Büyüme Oranı (2009 Ç4-2013 Ç2)¹
(Nominal, Yüzde)

2009 yılından bu yana sektörün aktifleri kredi ağırlıklı büyümüş, kredilerin aktifler içindeki payı 2013 yılı Eylül ayı itibarıyla yüzde 60'a ulaşmıştır. Söz konusu dönemde bankalar menkul kıymetlerinin önemli bir kısmını krediler ile ikame etmiştir. Ancak, 2013 yılı Mayıs ayı sonrasında yabancı yatırımcıların DİBS satışlarının bankalar tarafından karşılanmasıyla, sektörün menkul değerler cüzdanında ılımlı bir artış olmuştur. ROM mekanizmasının etkin bir şekilde kullanılmasıyla 2013 yılında bankaların TCMB nezdinde daha fazla zorunlu karşılık tutmaları sağlanmıştır (Grafik III.1.6).

Grafik III.1.5Bankacılık Sektörünün Aktif Kalemlerinin Gelişimi¹
(Yüzde)(1) Nakit ve Nakit Benzeri Değerler= Nakit + Para Piyasaları + Bankalar + Ters Repo
Kaynak: BDDK, TCMB**Grafik III.1.6**

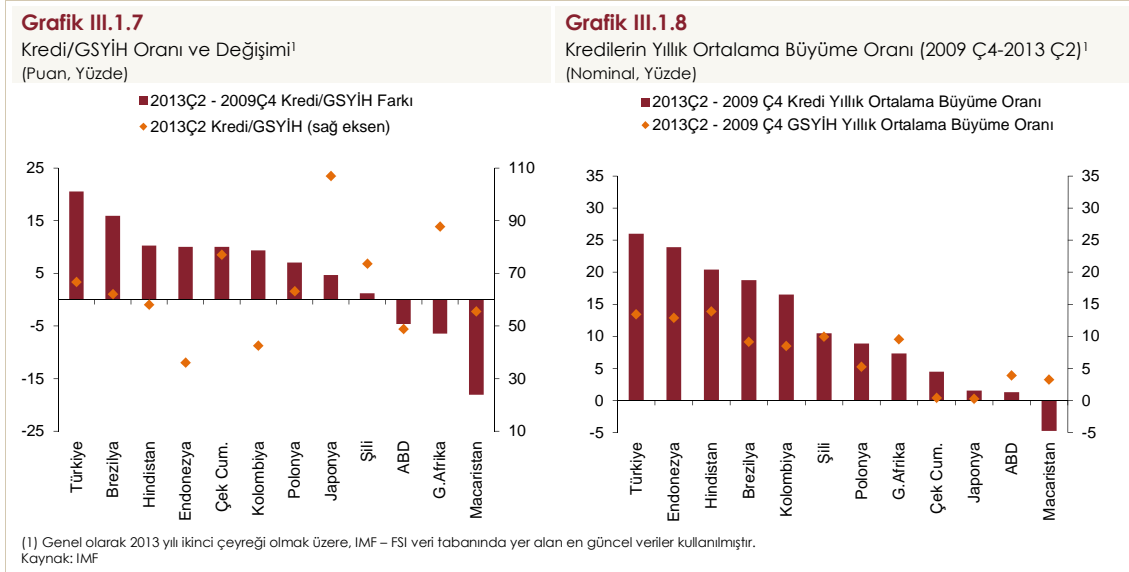
Bankacılık Sektörü Aktif Kalemlerinin Yıllık Aktif Büyümesine Katkıları (Yüzde)

Kaynak: BDDK, TCMB

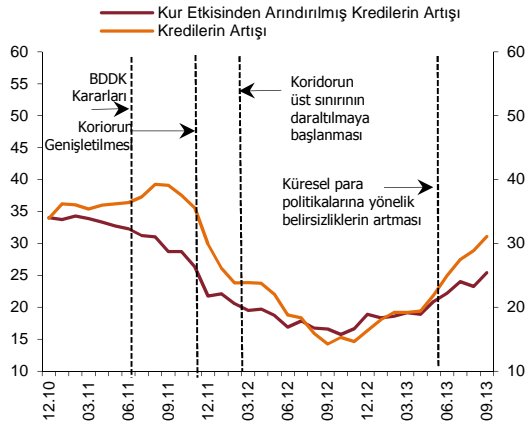
Türkiye, seçilmiş gelişmekte olan ülkeler içinde 2009 yılından bu yana kredi/GSYİH oranı en çok artan ülke konumundadır. Bu dönemde Brezilya, Hindistan ve Endonezya gibi ülkelerin kredi/GSYİH oranlarında da aynı yönde güçlü bir değişim gerçekleşmiştir (Grafik

III.1.7). Türkiye, 2012 yılı son çeyreğinden itibaren ivmelenen kredi büyümesi ile de gelişmekte olan benzer ülkeler arasında öne çıkmaktadır (Grafik III.1.8).

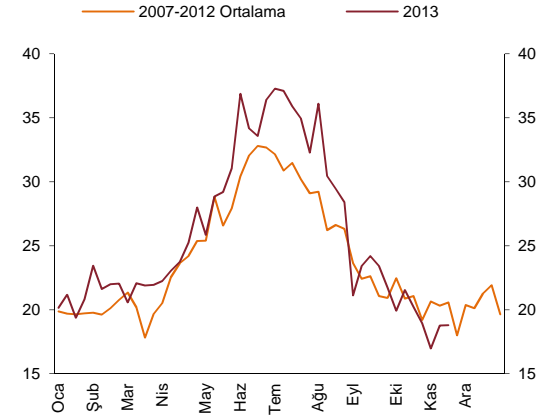

2012 yılı ikinci yarısından itibaren güçlenen kredi büyümesi, finansal piyasalardaki dalgalanma sonrasında geçmiş yıllar ortalamasına yakınsamaya başlamıştır. TCMB'nin destekleyici likidite politikaları, ülke notunun yatırım yapılabilir seviyeye yükseltilmesi ve yurt içi talepteki ılımlı artış 2013 yılında kredi büyümesinin ivmelenmesine katkı sağlamıştır. Ancak, Mayıs ayı sonrasındaki dalgalanma ile kredi artış hızının yavaşlamaya başladığı ve geçmiş yıllar ortalamalarına yakınsadığı görülmektedir (Grafik III.1.10).

Özellikle Mayıs-Haziran döneminde, ağırlıklı olarak özelleştirme ve kamu altyapı yatırımlarına yönelik kullanılan yabancı para cinsinden proje finansmanı kredilerinin, 2013 yılı kredi büyümesini artırdığı görülmektedir. Nitekim 2013 yılı Mayıs ayında kur etkisinden arındırılmış krediler yıllık yüzde 20,9 artarken, küresel konjonktürdeki olumsuz havaya rağmen 2013 yılı Eylül ayı itibarıyla yıllık büyüme oranı yüzde 25,4'e yükselmiştir (Grafik III.1.9).

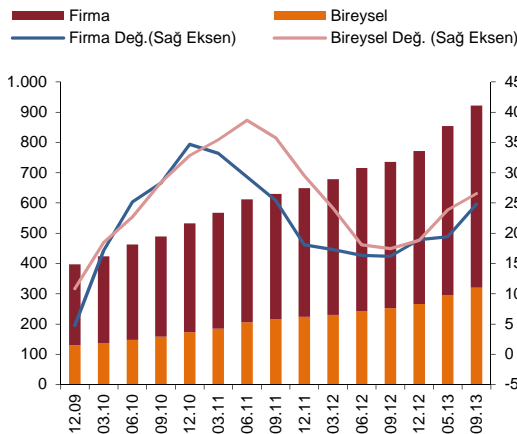
Grafik III.1.9Kredilerin Yıllık Artış Hızları¹
(Yüzde, TGA Hariç)

(1) Kur etkisinden arındırmak amacıyla kullanılan sepet değer yüzde 70 ABD doları ve yüzde 30 eurodan oluşmaktadır. Kur etkisinden arındırma işlemi Aralık 2007 – Eylül 2013 dönemindeki ortalama sepet kur kullanılmış olup, dövizle endeksli krediler YP krediler içinde değerlendirilmiştir.
Kaynak: BDDK, TCMB

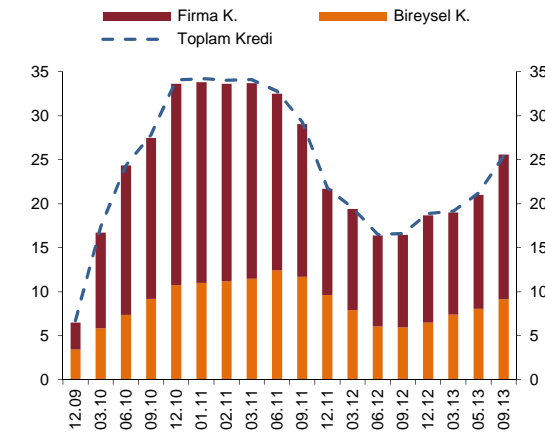
Grafik III.1.10Kur Etkisinden Arındırılmış Kredilerin Gelişimi¹
(Yüzde)

(1) Kur etkisinden arındırmak amacıyla kullanılan sepet değer yüzde 70 ABD doları ve yüzde 30 eurodan oluşmaktadır. Dövizle endeksli krediler YP krediler içinde değerlendirilmiştir. Haftalık değerlerin 13 haftalık ortalaması yıllıklandırılmıştır. Son veri 15 Kasım 2013 tarihi itibarıdır.
Kaynak: BDDK, TCMB

2013 yılının ilk beş ayında bireysel kredilerin toplam kredi büyümesine katkısı daha fazla iken, Haziran ayından itibaren kredi büyümesindeki artışın büyük bölümü firma kredilerindeki artıştan kaynaklanmaktadır. 2013 yılı Eylül ayı itibarıyla, geçen yılın aynı dönemine göre kur etkisinden arındırılmış firma kredileri yüzde 24,8, bireysel krediler ise yüzde 26,6 artarak, toplam kredi büyümesine sırasıyla 16,5 ve 9,1 puan katkı sağlamıştır (Grafik III.1.11). Ancak Mayıs-Eylül döneminde firma kredilerinin toplam kredi büyümesine katkısı 3,5 puan, bireysel kredilerin katkısı ise sadece 1,1 puan artmıştır (Grafik III.1.12). Bireysel kredi katkısındaki artışın hemen hemen tamamı konut ve ihtiyaç kredilerinden kaynaklanmaktadır.

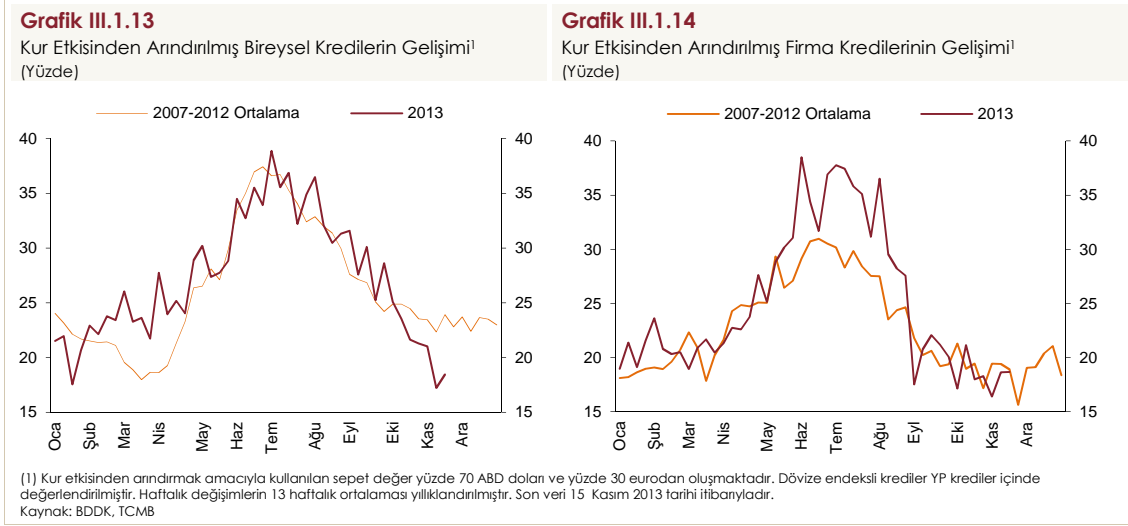
Grafik III.1.11Kredilerin Türlerine Göre Gelişimi¹
(TGA Hariç, Milyar TL, Yıllık Yüzde)

(1) Krediler kur etkisinden arındırılmıştır.
Kaynak: BDDK, TCMB

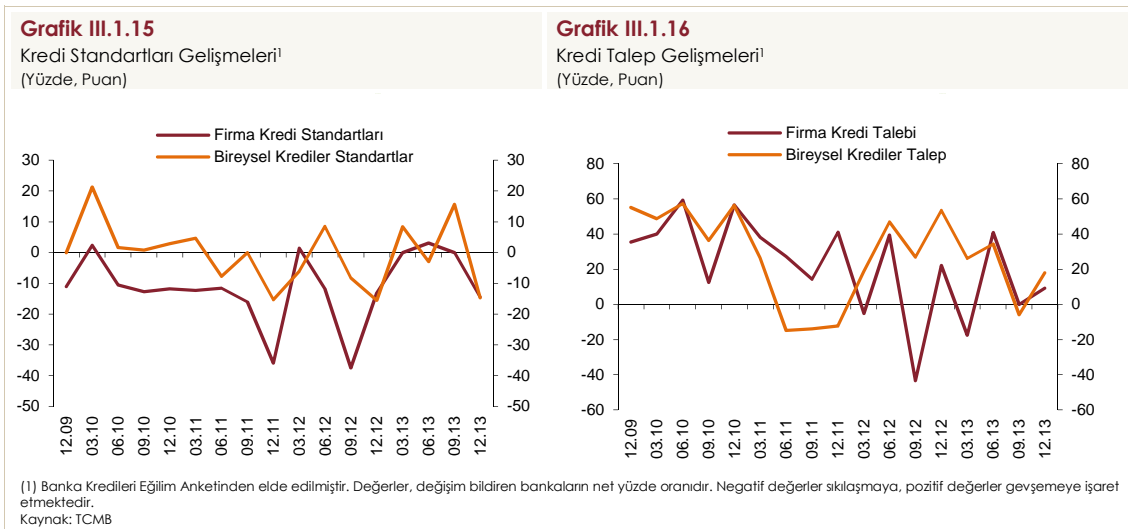
Grafik III.1.12Kredilerin Türlerine Göre Yıllık Kredi Büyümesine Katkısı¹
(Yüzde Katkı, TGA hariç)

Kredi artış eğilimleri önümüzdeki aylarda kredi büyümesinin bir miktar yavaşlayacağına işaret etmektedir. 2013 yılı üçüncü çeyreğinin başında firma kredileri başta

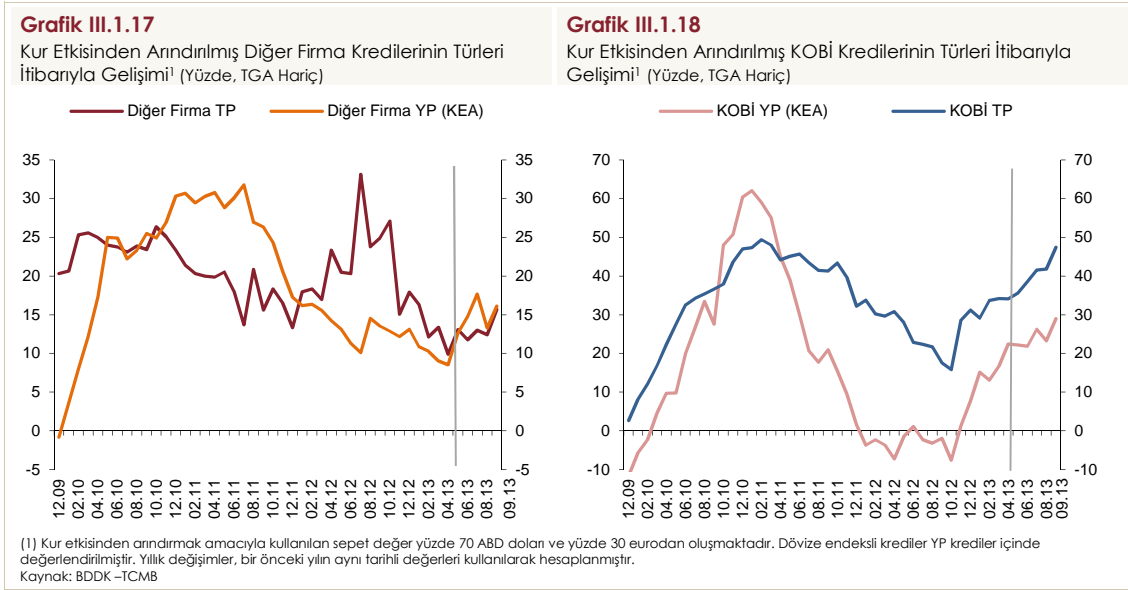
olmak üzere, kredilerin artış eğilimi geçmiş yıllar ortalamalarının üstüne çıkmıştır. Ancak, bu durum Eylül ayından itibaren sona ermiş ve her iki kredi grubunda da artış eğilimi geçmiş yıllar ortalamalarının altına gerilemiştir (Grafik III.1.13, Grafik III.1.14). Özellikle, Mayıs ve Haziran aylarında kullanılan yabancı para proje kredileri hariç tutulduğunda firma kredilerindeki artış eğiliminin ortadan kalktığı ve önceki yıl ortalamalarına yakın seyrettiği görülmektedir.

Kredi Eğilim Anketinde yer alan kredi arzı ve talebi ile ilgili bulgular 2013 yılının ilk üç çeyreğinde firma ve bireysel kredi standartlarının nispeten gevşediğini, 2013 yılının ilk iki çeyreğinde bireysel kredi talebinin güçlü olduğunu, üçüncü çeyrekte ise talebin durağanlaştığını göstermektedir (Grafik III.1.15). Ankete göre, 2013 yılının son çeyreğinde gerek bireysel gerekse firma kredisi standartlarının sıkılaşıcağı öngörülmektedir. Bu dönemde beklentiler talebin artacağı yönünde olsa da firma kredisi standartlarının sıkılaşıcağı beklentisi, firma kredisi büyüme oranlarının bir miktar daha gerileyebileceğine işaret etmektedir (Grafik III.1.16).

2013 yılı üçüncü çeyreği başından itibaren firma kredilerindeki artışta, TP KOBİ kredileri ile YP diğer firma kredilerindeki artışlar öne çıkmaktadır. Firma kredilerinin yıllık artışına türleri itibarıyla bakıldığında, KOBİ'lere kullandırılan kredilerde tanım değişikliğine⁴ bağlı yeni sınıflandırmanın da etkisiyle 2012 yılı Kasım ayından bu yana hızlı bir artış izlenmekte, diğer firma kredilerinde ise aynı dönemlerde başlayan bir gerileme görülmektedir. Ancak, 2013 yılının Mayıs ayı itibarıyla tanım değişikliğinin firma kompozisyonundaki değişime olan etkisinin ortadan kalkması sonrasında özellikle TP KOBİ ve YP diğer firma kredilerinde ağırlıklı olmak üzere artışlar görülmektedir (Grafik III.1.17, Grafik III.1.18).

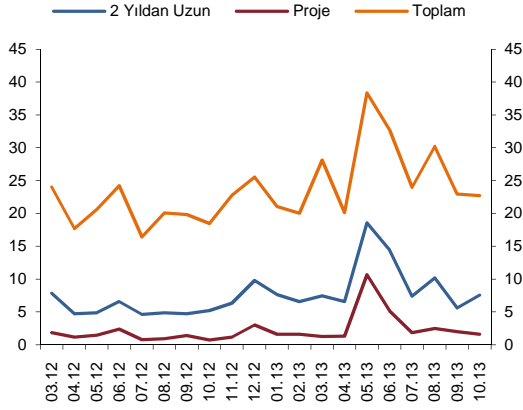

2013 yılının ikinci yarısında firma kredilerinin kur etkisinden arındırılmış yıllık büyüme oranındaki artış büyük oranda proje finansmanı amacıyla verilen uzun vadeli kredi kullandırmalarından kaynaklanmakta, bu krediler hariç tutulduğunda ise firma kredilerindeki büyüme oranındaki artışın önemli ölçüde azaldığı görülmektedir. 2012 yılı içinde aylık ortalama 1,2 milyar TL düzeyinde kullandırılan YP cinsi proje kredi tutarları, 2013 yılı Mayıs ve Haziran aylarında sırasıyla 9 ve 6 milyar TL düzeyinde gerçekleşmiştir (Grafik III.1.19). 2013 yılının ilk yarısında kur etkisinden arındırılmış YP firma kredi büyümesindeki ivmelenmeyi uzun vadeli proje kredi kullandırmalarındaki artışla açıklamak mümkündür. Proje bazlı YP firma kredi kullandırmalarının 2012 yılı ortalamalarına göre yeniden hesaplanması durumunda YP firma kredisi büyümesinin yatay bir seyir izleyeceği görülmektedir (Grafik III.1.20).

⁴ 4 Kasım 2012 tarihinde yapılan ve KOBİ tanımına giren firma sayısını artıran yönetmelik değişikliği ile küçük işletme tanımı, öncesinde yıllık net satış hasılatı veya mali bilanço büyüklüğünden herhangi biri 5 Milyon TL'yi aşmayan işletmeler yerine 8 milyon TL'yi aşmayan işletmeler olarak, orta büyüklükteki işletmeler için ise 25 milyon TL'den 40 milyon TL'yi aşmayan işletmeler olarak değiştirilmiştir.

Grafik III.1.19

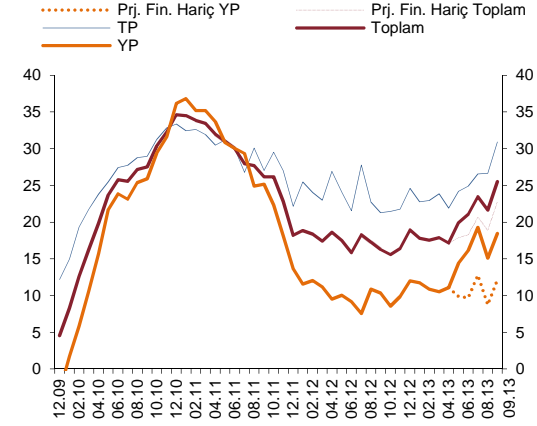
YP Proje Finansman Kredileri¹
(Akım, Milyar TL)

(1) Proje finansman kredileri verisi, en yüksek YP firma kredisi kullandıran 13 bankanın verilerinden oluşturulmuştur. Bu bankaların YP firma kredileri içindeki payı yüzde 86'dır.
Kaynak: TCMB

Grafik III.1.20

Kur Etkisinden Arındırılmış Firma Kredilerinin Yıllık Büyüme Oranları^{1,2}
(Yüzde, TGA hariç)

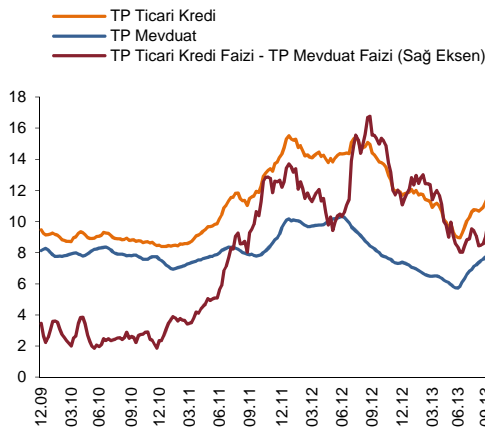

(1) Proje finansman kredileri verisi, en yüksek YP firma kredisi kullandıran 13 bankanın verilerinden oluşturulmuştur. Bu bankaların YP firma kredileri içindeki payı yüzde 86'dır.
(2) Kur etkisinden arındırmak amacıyla kullanılan sepet değer yüzde 70 ABD doları ve yüzde 30 eurodan oluşmaktadır. Döviz endeksli krediler YP kredileri içinde değerlendirilmiştir. Yıllık değişimler, bir önceki yılın aynı tarihli değerleri kullanılarak hesaplanmıştır.
Kaynak: TCMB

TP-YP ticari kredi ve mevduat faiz farkı gerçekleşmeleri, büyüme oranlarındaki gelişmeleri desteklemektedir. TP ticari kredi-mevduat faiz oranı farkları 2013 yılının ikinci çeyreğinin sonuna kadar gerilemiş, 2013 yılının üçüncü çeyreğinde ise sınırlı miktarda artmıştır (Grafik III.1.21). Ayrıca, YP ticari kredi-mevduat faiz farkı Mayıs ve Haziran aylarındaki artıştan sonra aşağı yönlü hareket etmiştir (Grafik III.1.22). YP ticari kredi faiz oranındaki artışın iki yıldan uzun vadeli YP kredilerden kaynaklandığı anlaşılmaktadır.

Grafik III.1.21

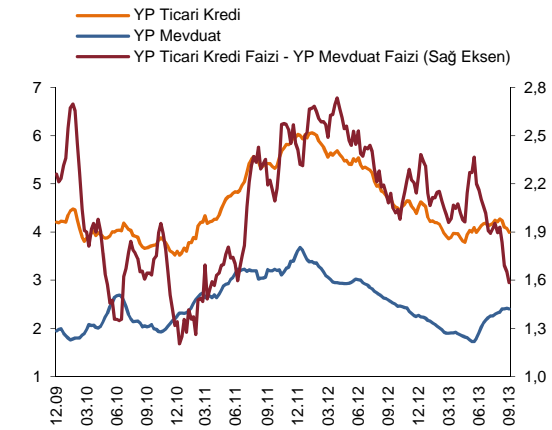
TP Ticari Kredi ve TP Mevduat Faizi¹
(Yüzde, Puan, Akım)

(1) Akım verileri 4 haftalık hareketli ortalama
Kaynak: TCMB

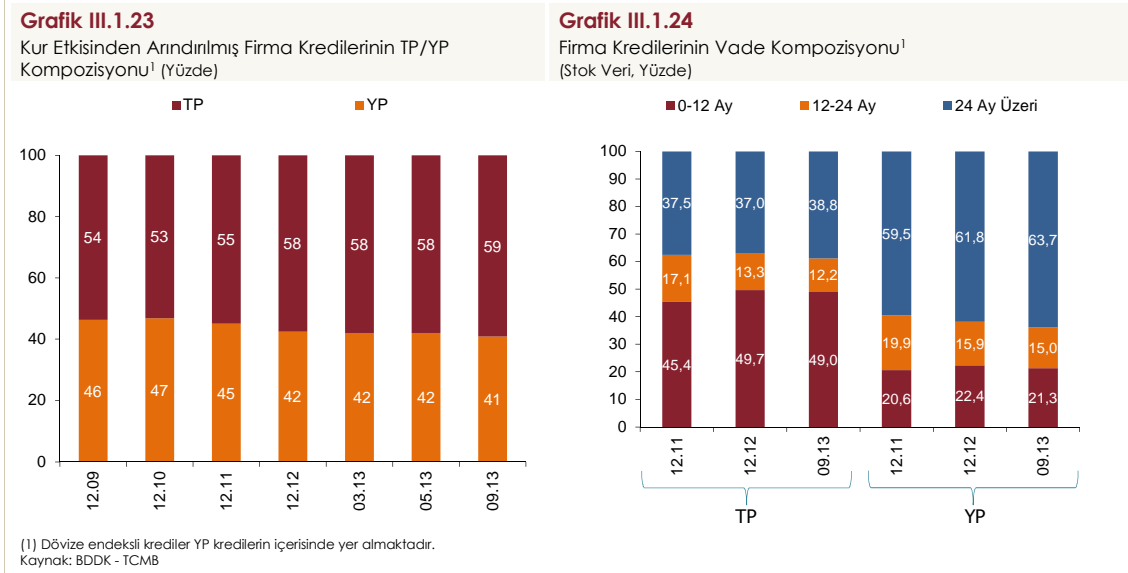
Grafik III.1.22

YP Ticari Kredi ve YP Mevduat Faizi¹
(Yüzde, Puan, Akım)

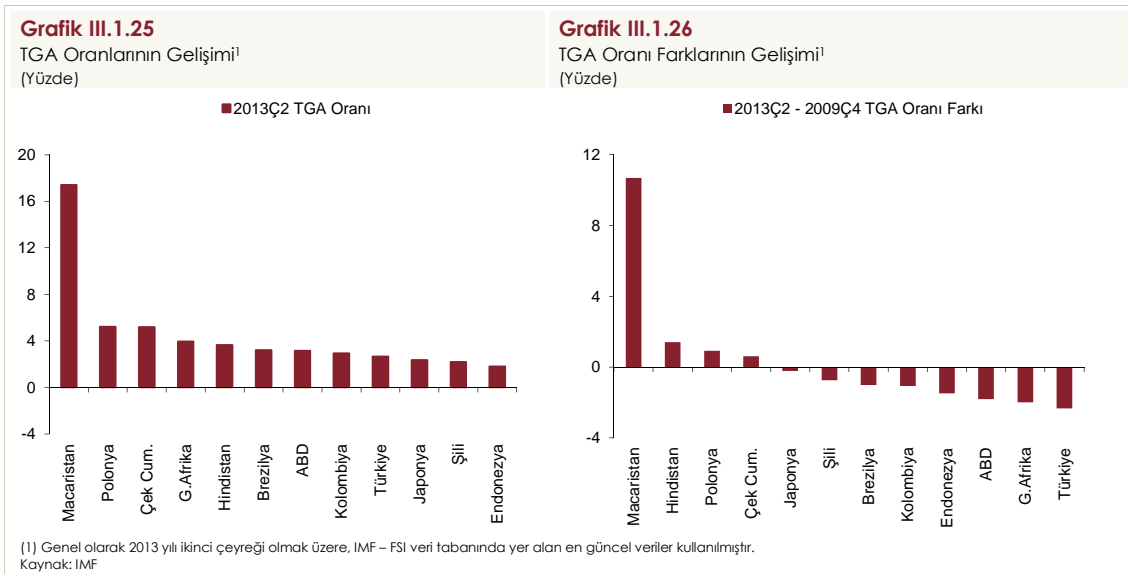

Firma kredileri ağırlıklı olarak Türk lirası cinsinden ve bir yıldan uzun vadeli olarak kullanılmaktadır. 2012 yılı sonuna kadar firma kredileri içinde TP kredilerin payı devamlı

artarken, 2013 yılı içinde TP/YP kompozisyonu sınırlı oranda değişmiştir (Grafik III.1.23). İki yıldan uzun vadeli YP firma kredilerinin toplam YP firma kredileri içindeki payı, 2013 yılı içinde artarak Eylül ayı itibarıyla yüzde 63,7'ye yükselmiştir (Grafik III.1.24).

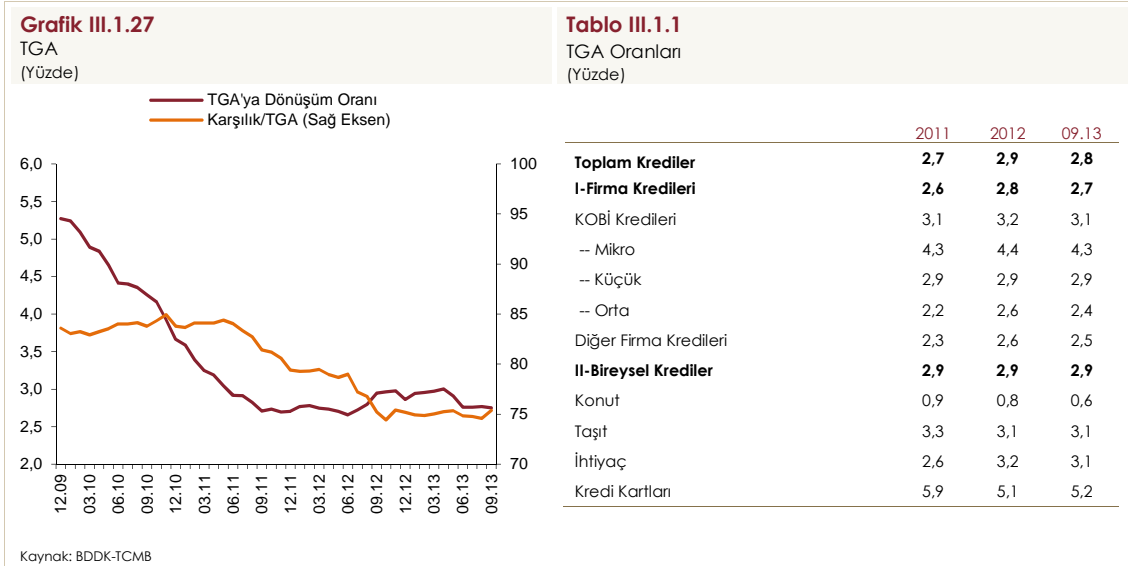

2009-2013 döneminde Türk bankacılık sektörünün tahsili gecikmiş alacak (TGA) oranı, incelenen ülkelere göre düşük seviyelerini korumaktadır. Bu dönemde, TGA satışlarının da etkisiyle, TGA oranı en hızlı azalan ülke olarak Türkiye öne çıkmaktadır. Ülkemiz bankacılık sektörünün TGA oranı 2009 yılı sonundaki yüzde 5 olan düzeyinden 2,4 puan azalarak 2013 yılı ikinci çeyreği sonu itibarıyla yüzde 2,6'ya gerilemiştir (Grafik III.1.25, Grafik III.1.26). Aktiften silinmeler olmaması durumunda dahi, söz konusu dönemde Türk bankacılık sektöründeki TGA oranınının 160 baz puan azalarak yüzde 3,7'ye gerilemiş olacağı hesaplanmaktadır.

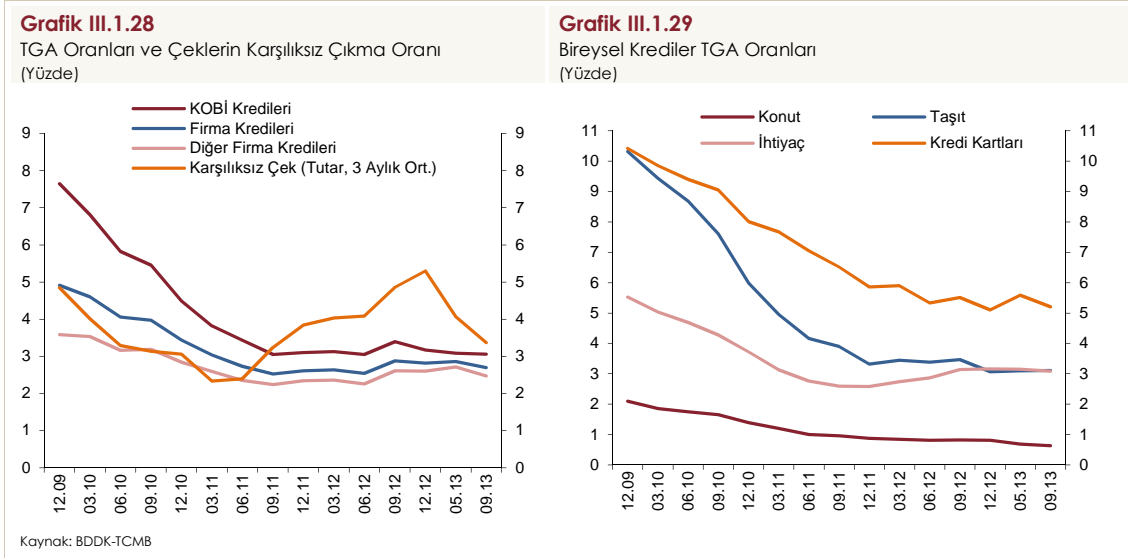

TGA oranı 2013 yılı ikinci çeyreği sonunda sınırlı miktarda düşerek yatay seyrine devam etmiştir. Sektörün takipteki brüt alacak tutarı 2013 yılı Eylül ayı itibarıyla geçen yılın aynı dönemine göre yüzde 22 artarak 28 milyar TL'ye ulaşmıştır. Bireysel kredilerin TGA oranı en yüksek türleri olan ihtiyaç kredileri ve kredi kartlarındaki TGA oranları 2013 yılında önemli bir değişim göstermemiştir. Firma kredileri içinde TGA oranı görece daha yüksek seyreden mikro-KOBİ kredilerinde de benzer bir seyir görülmektedir (Tablo III.1.1).

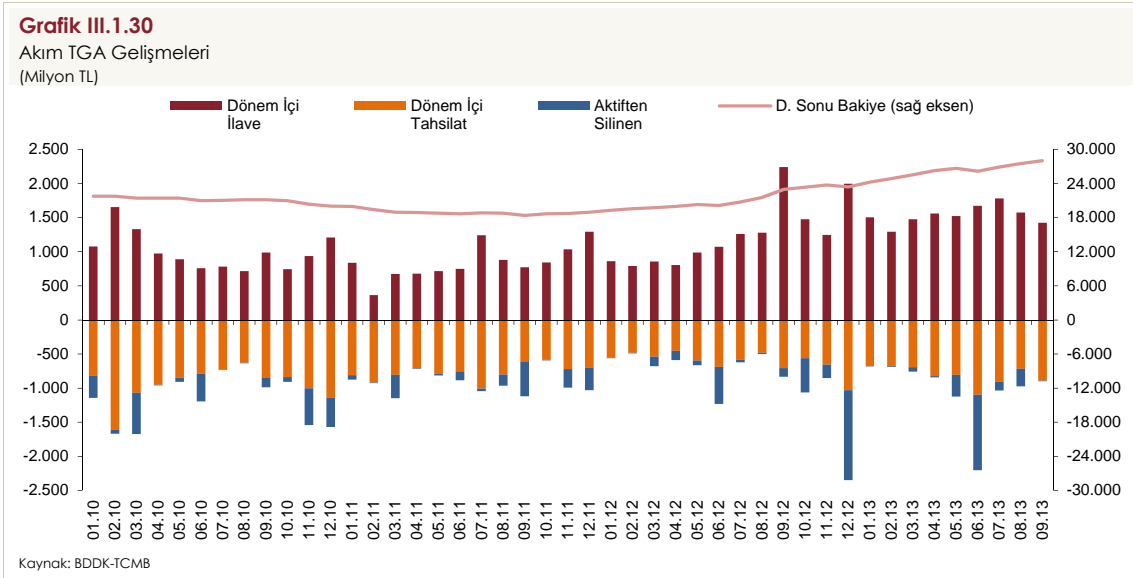
TGA'lar için ayrılan özel karşılıkların TGA tutarına oranının son bir yıllık dönemde 2,2 puan gerileyerek yüzde 75,4'e düştüğü dikkat çekmektedir (Grafik III.1.27). Aktif kalitesine yönelik kayda değer bir kaygı bulunmamakla birlikte, ekonomik konjonktürün olumlu seyrettiği ve bankaların kârlılıklarının güçlü olduğu dönemlerde tahsili gecikmiş alacaklar için yasal zorunluluğun daha üzerinde karşılık ayrılmasının ihtiyatlı bir davranış olacağı değerlendirilmektedir.

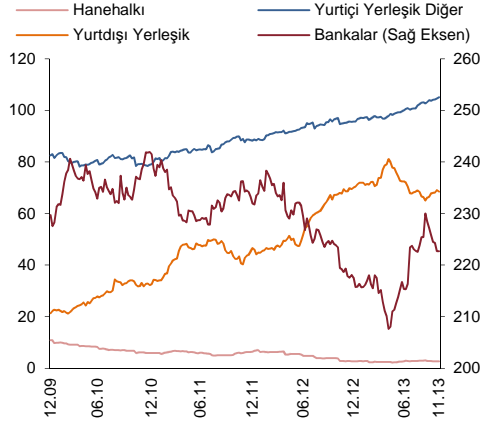
Bankalararası Takas Odaları Merkezine (BTOM) ibraz edilen çeklerden, karşılıksız çıkanların toplam çek tutarına oranında 2011 yılı ikinci yarısından itibaren gözlenen artış eğilimi 2012 yılı sonuna kadar devam etmiştir. 2013 yılı başından itibaren söz konusu oranın azalmaya başladığı görülmektedir (Grafik III.1.28). Bireysel kredi ürünlerinde de TGA oranları 2013 yılı Eylül ayında bir miktar gerilemiştir (Grafik III.1.29).

Muhasebe dönemi içerisinde TGA tutarlarına ilave edilen kredi alacakları 2012 yılı Eylül ayından bu yana, 2010 ve 2011 yılları ortalamalarına göre yüksek seyretmektedir. 2013 yılında dönem içi ilave olan TGA nispeten güçlü seyretmektedir. Bu durumun devam etmesi, TGA oranlarının gelecek dönemlerde düşmesini engelleyebilecektir (Grafik III.1.30).

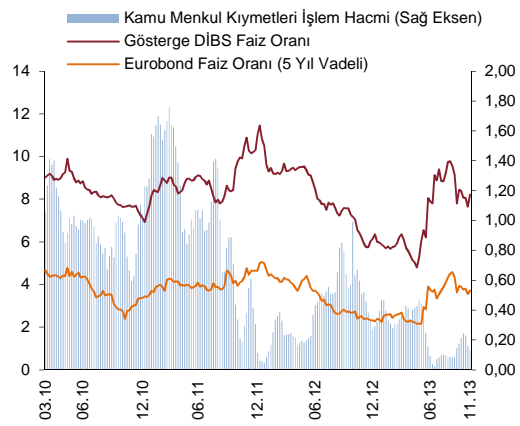
Aktif tarafında en büyük ikinci kalem olan menkul değerler cüzdanı yurt dışı yerleşiklerin portföy akımlarına bağlı olarak 2012 yılı ikinci yarısından başlayarak önemli dalgalanmalar sergilemiştir. Yurt dışı yerleşiklerin 2012 yılı ortalarından itibaren artan DİBS talebi yurt içi yerleşik bankalarca karşılanmıştır. Bu dönemde DİBS faiz oranları düşmüş ve işlem hacimleri artmıştır. Ancak, bu süreç 2013 yılı Mayıs ayı sonrasında küresel piyasalarda likiditenin azalacağına dair beklentilerin artması sonucunda tersine dönmüş, yurt dışı yerleşiklerin portföylerinden çıkardıkları DİBS'ler bankacılık sektörünce satın alınmıştır (Grafik III.1.31 ve III.1.32).

Grafik III.1.31DİBS'lerin Mülkiyeti
(Nominal, Milyar TL)

Kaynak: TCMB

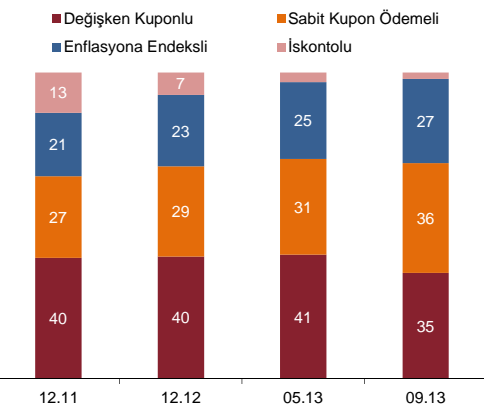
Grafik III.1.32

Kamu Borçlanma Senetleri Faiz Oranları ve Gösterge DİBS'in İşlem Hacmi (Yüzde, Milyar TL)

Kaynak: Bloomberg

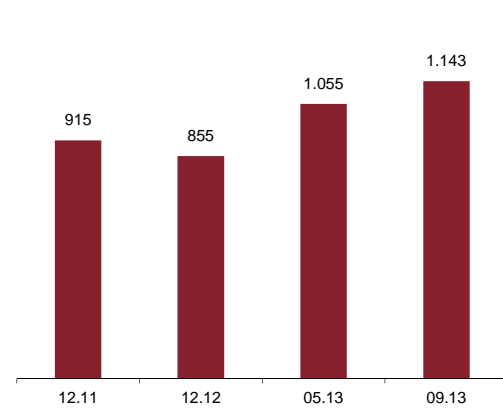
Bankaların menkul kıymet portföyünün yüzde 82'sini oluşturan TP DİBS portföyleri faiz yapıları itibarıyla incelendiğinde, faiz riski açısından avantaj taşıyan değişken faizli kıymetlerin portföyün üçte ikisini oluşturduğu görülmektedir (Grafik III.1.33). Sabit faizli kıymetler portföyde görece düşük bir paya sahip olmakla birlikte vadeleri son yıllarda istikrarlı bir biçimde artmaktadır (Grafik III.1.34). Ancak, bankaların sabit faizli DİBS portföylerinin vadelerini uzatmalarının, bankaların risk iştahındaki gelişmelerden daha çok son yıllarda makroekonomik görünümdeki iyileşmeden kaynaklandığı düşünülmektedir. Diğer taraftan, 2013 yılı Mayıs ayı sonrasında DİBS getirilerinde gözlenen aşırı oynaklık ve işlem hacimlerindeki düşüş bankaların birincil piyasada değişken faizli kıymetleri daha çok talep etmelerine neden olmuştur.

Grafik III.1.33Bankaların DİBS Portföyünün Faiz Kompozisyonu
(Nominal, Yüzde)

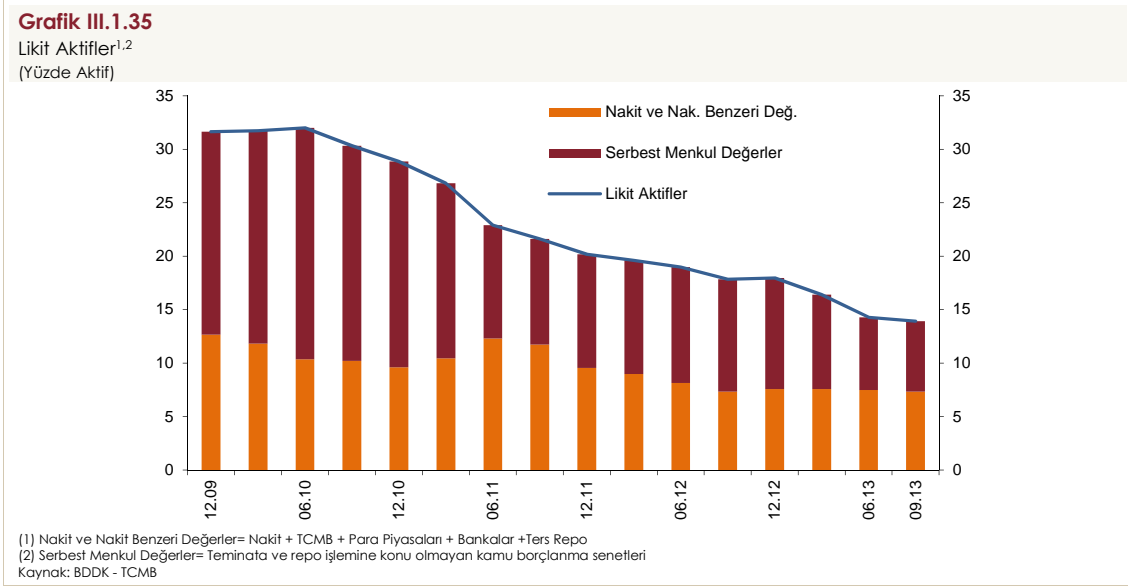
Kaynak: BDDK - TCMB

Grafik III.1.34

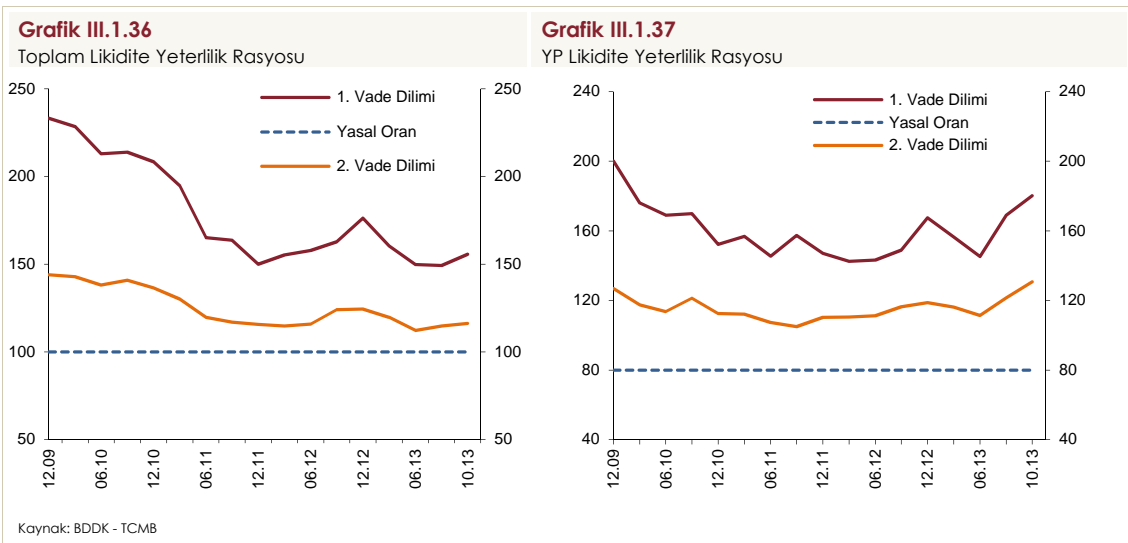
Bankaların Sabit Faizli DİBS Portföyünün Vadesine Kalan Gün Sayısı

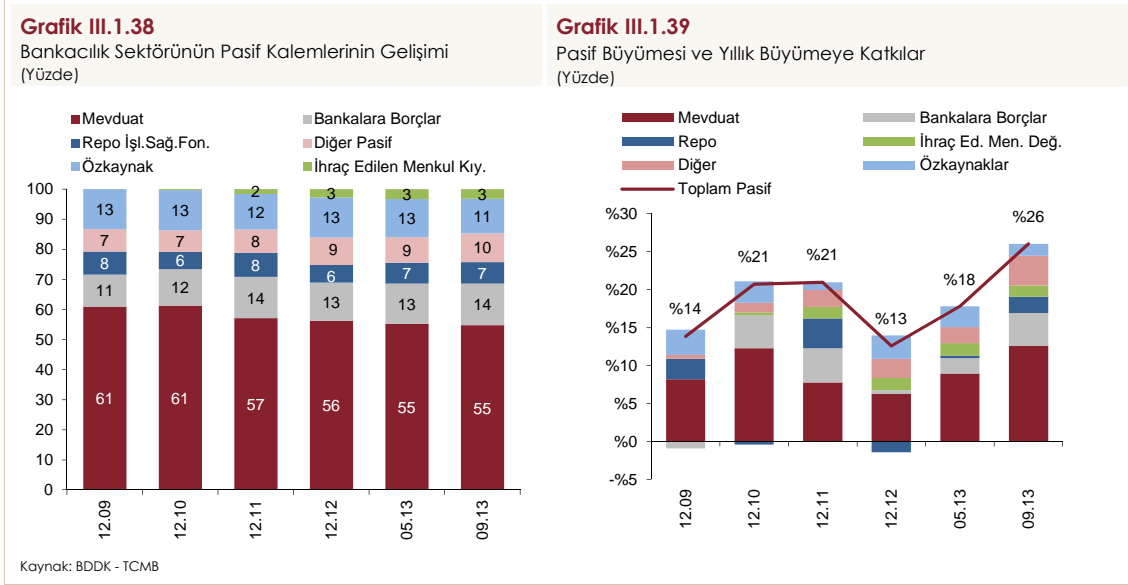
Bankacılık sektörünün likit aktiflerinin toplam aktifler içindeki payında 2010 yılından itibaren gözlemlenen istikrarlı azalış eğilimi 2013 yılında da devam etmiştir. 2013 yılı Eylül ayı itibarıyla likit aktiflerin toplam aktiflere oranı geçen yılsonuna göre 4,1 puan azalarak yüzde 13,9 olarak gerçekleşmiştir (Grafik III.1.35). Likit aktiflerin payındaki bu eğilimin temel nedeni, bankaların, bilançoları içerisinde diğer ülke örneklerine kıyasla yüksek bir paya sahip olan menkul kıymetler portföylerini tedrici olarak azaltmalarındadır. 2013 yılı Mayıs ayı sonrasında faiz oranlarındaki yükselişe bağlı olarak menkul kıymet fiyatlarının gerilemesi de bu eğilimi destekleyici bir rol oynamıştır.

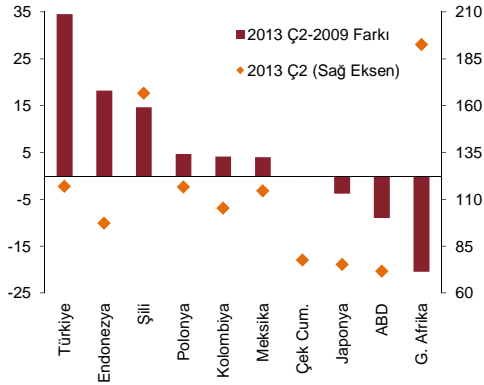
Likit aktiflerdeki azalmaya rağmen bankaların likidite yeterlilik oranları, toplam ve YP için sırasıyla yasal oranlar olan yüzde 100'ün ve yüzde 80'in (hem birinci vade dilimi hem de ikinci vade diliminde) üzerinde seyretmektedir (Grafik III.1.36 ve III.1.37).

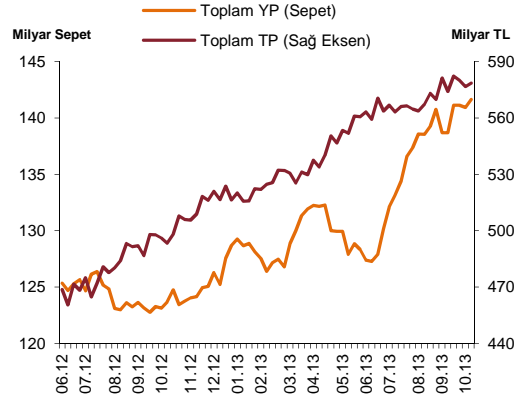
Bankacılık sektörünün pasif kalemleri içinde en yüksek paya sahip olan mevduatın ağırlığı, küresel kriz sonrası yurt dışından fon sağlama imkanlarının yeniden canlanmasına bağlı olarak bir miktar gerilemiş, ancak 2013 yılında önemli bir değişim göstermemiştir (Grafik III.1.38). Bankaların fonlama kaynaklarının pasif büyümesine katkıları incelendiğinde, zorunlu karşılık yükümlülüğündeki artışın da etkisiyle 2013 yılı başından itibaren repo fonlamasının pasif büyümesine katkısının negatiften pozitive döndüğü, mevduatın arttığı, menkul kıymet ihraçlarının ise istikrarlı seyrettiği görülmektedir (Grafik III.1.39).

Mevduat dışı kaynaklara erişimin kolaylaşması ve yüksek kredi talebi ile sektörün kredi/mevduat oranı tarihi yüksek seviyelerine ulaşmıştır. Diğer ülkelerle karşılaştırıldığında kredi/mevduat oranında, 2009-2012 yılları arasında en belirgin yükselişin ülkemizde yaşandığı görülmektedir (Grafik III.1.40). Önümüzdeki dönemde, makro ihtiyati tedbirlerin de etkisi ile kredi büyüme hızının mevduat büyüme hızına yakınsayacağı ve böylece kredi/mevduat oranındaki hızlı artış eğiliminin sınırlandırılacağı değerlendirilmektedir.

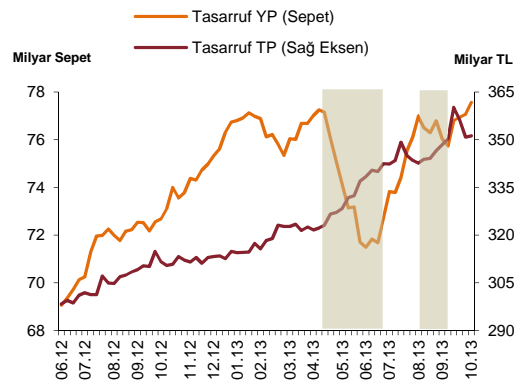
Grafik III.1.40Seçilmiş Ülkelerin Brüt Kredi/Mevduat Oranları¹
(Yüzde)

(1) Şili için 2013 yılı Ocak ayı; ABD, Japonya, Meksika, Polonya için 2013 yılı ilk çeyrek; Çek Cumhuriyeti, Endonezya, Güney Afrika, Kolombiya, Türkiye için 2013 yılı ikinci çeyrek verileri kullanılmıştır.
Kaynak: IMF

Grafik III.1.41Mevduatın Gelişimi^{1,2}
(Milyar TL, Milyar Sepet)

(1) Bankalar mevduatı hariç tutulmuştur.
(2) YP mevduat yüzde 60 ABD doları ve yüzde 40 eurodan oluşan sepet cinsinden ifade edilmiştir.
Kaynak: BDDK-TCMB

Döviz kurlarının uzun süre istikrarlı bir seyir izlemesine bağlı olarak tasarruf mevduatı sahiplerinin, mevduatın para birimi bazında yatırım tercihlerini döviz kurundaki hareketleri yumuşatıcı şekilde belirledikleri gözlenmişti. Türk lirasında hızlı değer kaybının başladığı 2013 yılı Mayıs ayından Temmuz ayı ortalarına kadar geçen dönemde de tasarruf sahiplerinin geçmiş davranışlarına paralel olarak YP mevduattan TP mevduata geçtiği görülmüştür (Tablo III.1.2). Ancak, sonrasında kurlardaki oynaklığın ve Türk lirasındaki değer kaybının devam etmesiyle tasarruf sahipleri YP mevduata yönelmiştir. Mayıs sonrası süreçte Türk lirasındaki değer kazanımının en güçlü olduğu Eylül ayında ise tasarruf sahiplerinin YP mevduattan tekrar TP mevduata yöneldikleri görülmüştür.

Grafik III.1.42TP-YP Tasarruf Mevduatı Gelişimi^{1,2}
(Milyar TL, Milyar Sepet)

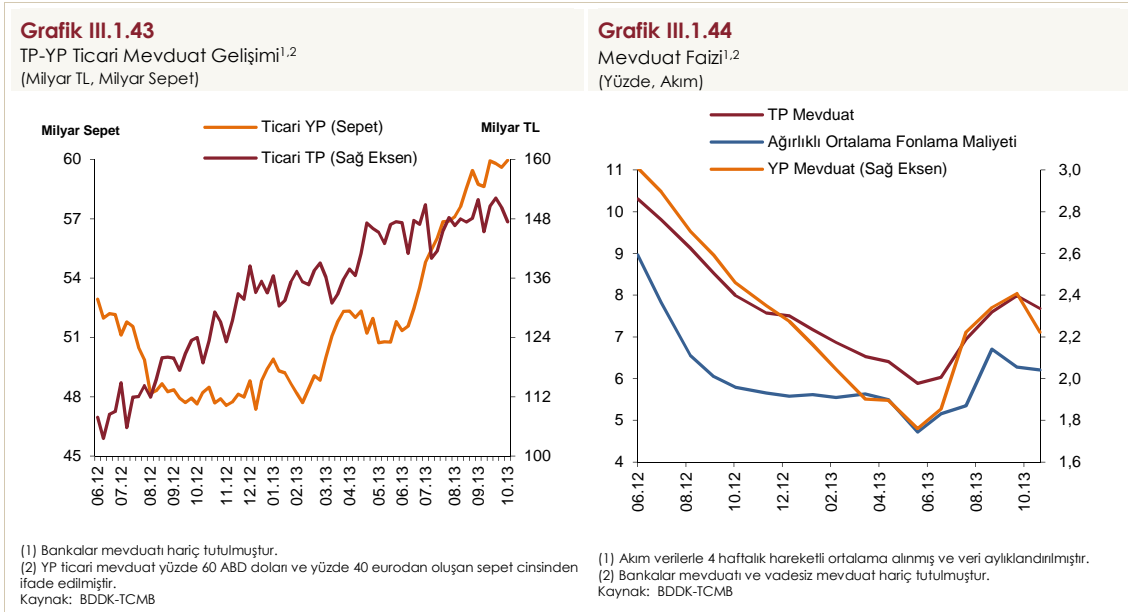
(1) Bankalar mevduatı hariç tutulmuştur.
(2) YP mevduat yüzde 60 ABD doları ve yüzde 40 eurodan oluşan sepet cinsinden ifade edilmiştir.
Kaynak: BDDK-TCMB

Tablo III.1.2Tasarruf Mevduatı TP-YP Geçiş Dönemleri Tutar Değişimi^{1,2}
(Milyar TL, Milyar Sepet)

	03 May.- 12 Tem.	29 Ağus.- 4 Eki.
TP (Milyar TL)	17,6	7,9
YP (Milyar Sepet)	-5,6	-1,3
YP (Milyar TL)	-11,6	-2,9
Ortalama Sepet (0,6\$+0,4€)	2,1	2,3

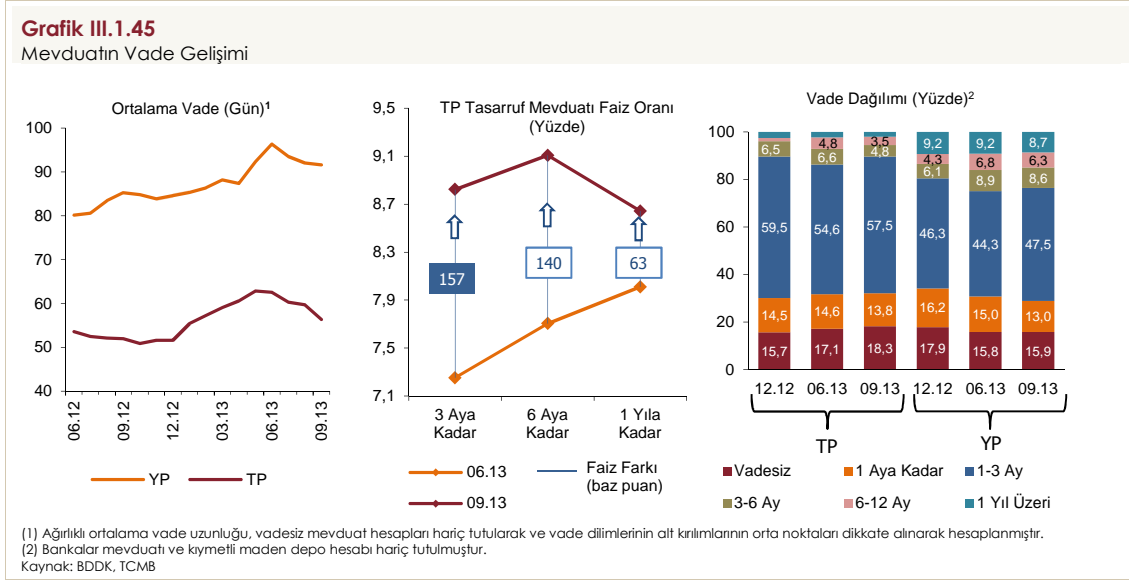
2013 yılının ortalarından itibaren YP ticari mevduatın artış eğilimi hızlanırken, TP ticari mevduat dalgalı bir seyir izlemiştir. Döviz pozisyon açığı olan reel sektörün açık pozisyonunu kapatma eğilimine girmesinin YP ticari mevduattaki yükselişte önemli rol oynadığı düşünülmektedir. Eylül ayı içinde Türk lirasının değer kaybının hafiflemesi ile birlikte YP ticari mevduatın da hız kestiği görülmektedir (Grafik III.1.43).

2012 yılının ikinci yarısından itibaren istikrarlı şekilde düşen TP ve YP mevduat faiz oranları 2013 yılının Haziran ayında yön değiştirmiştir. 2012 yılının ortalarından itibaren gerileyen TP ve YP mevduat faiz oranları, 2013 yılının Haziran ayından itibaren uluslararası piyasalarda bozulan risk algılamalarına ve TCMB'nin Temmuz ve Ağustos aylarında gerçekleştirdiği sıkılaştırmaya paralel yukarı yönlü bir gelişim göstermiştir (Grafik III.1.44). Eylül ayından itibaren ise TCMB'nin öngörülebilirliği arttırmaya yönelik attığı adımlar ve Fed'in Eylül ayı toplantısının ardından varlık alım programının azaltılmasına ilişkin beklentilerin ötelenmesi ile piyasa faizlerinde bir gerileme görülürken, bankacılık sektöründe yılın son çeyreğinde dış finansman koşullarının sıkılaşacağı beklentisi ile mevduat faizlerindeki düşüş daha sınırlı kalmıştır.

Zorunlu karşılık oranının mevduatın vade yapısına göre farklılaştırılması ve faizlerin düşüş sürecine girmesi ile uzayan mevduatın ortalama vadesi 2013 yılının ortalarından itibaren kısalmaktadır. 2013 yılı Mayıs ayında 63 gün olan TP mevduatın ağırlıklı ortalama vadesi, Eylül ayında 56 güne gerilerken; Haziran ayında 96 güne ulaşan YP mevduatın ağırlıklı ortalama vadesi ise aynı dönemde 92 güne inmiştir (Grafik III.1.45). 2013 yılı başından itibaren TP ve YP mevduata uygulanan stopaj oranlarının uzun vadeyi teşvik edecek şekilde farklılaştırılmasının da katkısıyla vadesiz ve altı aya kadar vadeli mevduatın toplam içindeki payı Haziran ayında, 2012 yılı sonuna göre TP hesaplarda 3,3 puan; YP hesaplarda 2,5 puan

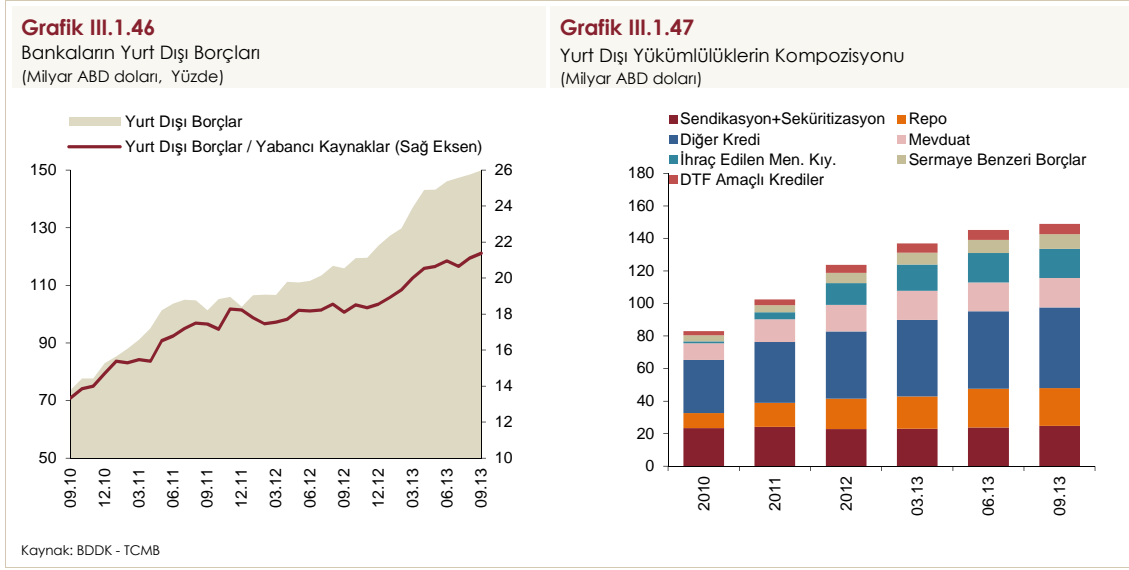
azalmıştır. Haziran ayından sonra ise bu olumlu tablonun terse döndüğü görülmektedir. TP tarafta Haziran ayına göre 1-3 ay vadeli TP mevduatın toplam mevduat içindeki payı artarken, 3-6 ve 6-12 ay arası mevduatın toplam mevduat içindeki payı azalmıştır. TL tasarruf mevduatı faiz oranlarının gelişiminin de TP mevduatın vade dilimleri arasındaki bu geçişi desteklediği değerlendirilmektedir. Haziran-Eylül ayları arasında özellikle kısa vadeli mevduat faiz oranlarının artması mevduatın vadesinin kısalmasında etkili olmuştur.

Bankalar, küresel likidite koşullarının sıkılaştığı dönemlerde dahi yurt dışından kaynak temininde sorun yaşamamaktadır. Gelişmiş ülkelerce parasal genişleme politikalarının uygulandığı dönemlerde yurt dışı yükümlülükler sürekli olarak artış sergilemiştir. Bankacılık sektörünün yurt dışından sağladığı fonlar, ivme kaybederek de olsa artmaya devam etmiştir. 2013 yılı Eylül ayı itibarıyla, bankacılık sektörünün toplam yurt dışı yükümlülükleri ağırlıklı olarak kamu bankalarının etkisiyle yıllık yüzde 29,3 artarak 149,8 milyar ABD doları seviyesine, yabancı kaynakları içindeki ağırlığı ise yüzde 21,4'e yükselmiştir (Grafik III.1.46). ABD, İngiltere ve Almanya merkezli finansal kuruluşlarca sağlanan kaynaklar, bankaların yurt dışı borçları içinde ilk üç sırayı uzun zamandır korumakta olup, son dönemde söz konusu ülkelerin payları sırasıyla yüzde 18,5, yüzde 16,3 ve yüzde 9,2 olarak gerçekleşmiştir.

Bankacılık sektörünün yurt dışından sağladığı fonlar içinde sendikasyon kredilerinin payı yatay seyrini, seküritizasyon kredilerinin payı ise azalış eğilimini sürdürmektedir. Son yıllarda bankaların fonlama kaynakları içinde bono ve tahvil ihraçlarının önem kazanmasına paralel olarak, sendikasyon ve seküritizasyon kredi tutarlarında kayda değer bir artış izlenmemektedir. 2013 yılı Eylül ayı itibarıyla söz konusu kredilerin toplamı 24,8 milyar ABD doları olup, bu kredilerin yurt dışı yükümlülükler içindeki payı yüzde 16,5, toplam yabancı kaynaklar içindeki payı ise yüzde 3,5'tir (Grafik III.1.47). Rapor'un hazırlandığı tarih itibarıyla,

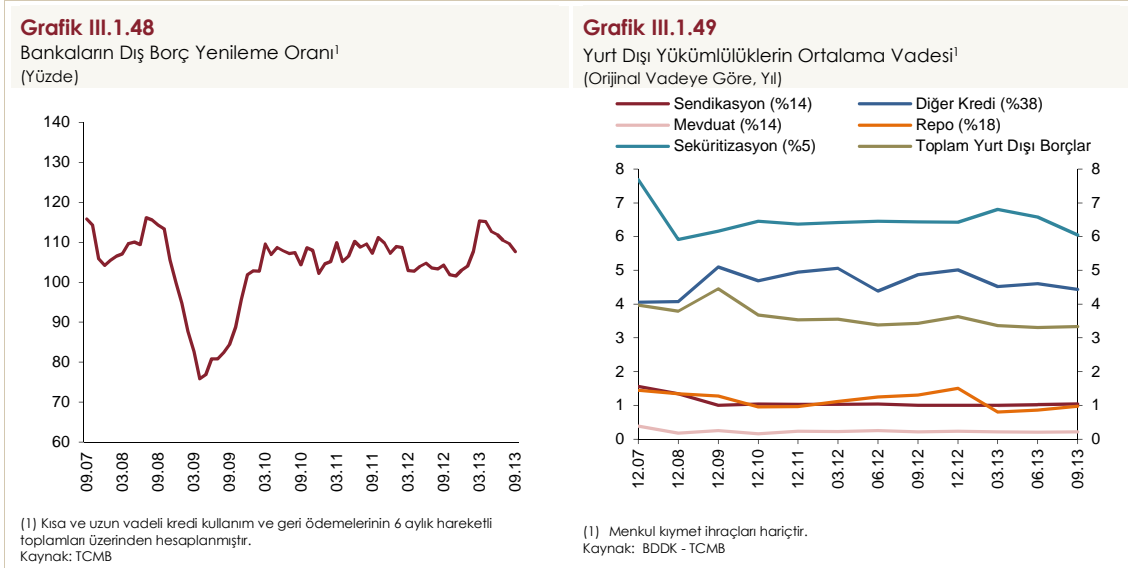
bankacılık sektörünün 2014 yılı içinde vadesi dolacak yurt dışı yükümlülüklerinin tutarı 50,1 milyar ABD dolarıdır. Küresel para politikasına dair belirsizliklerin uzun sürme ihtimali ile gelişmekte olan ülkelerin büyüme görünümündeki zayıflama, sermaye akımlarındaki azalış eğiliminin devam etmesinde rol oynayabilecek faktörler olarak görülmektedir. Ayrıca, 2012 yılında ülkemizin büyüme dinamikleri ve not artırımlarının da etkisiyle diğer gelişmekte olan ülkelere göre daha olumlu bir görünüm sergilemesine bağlı olarak güçlü seyreden yurt dışı borçlanma imkanlarında, önümüzdeki dönemde sınırlı bir maliyet artışı olabileceği göz önünde bulundurulmalıdır.

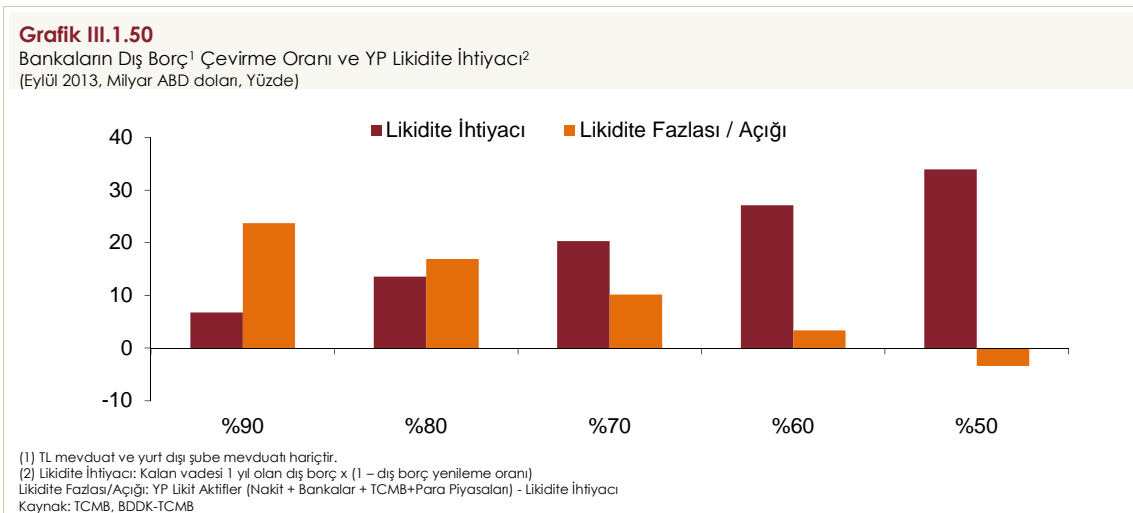
Bankacılık sektörünün dış borç yenileme oranı 2013 yılının ikinci çeyreğinden itibaren gerilemekle birlikte, halen yüksek seviyelerdeki seyrini korumaktadır. Mart ayında geçici bir artış gösteren söz konusu oran Nisan ayında yatay seyretmiş, Mayıs ayından itibaren ise düşüş eğilimine girmiştir (Grafik III.1.48). Bu gelişmelerde, sermaye akımlarındaki oynaklığın yüksek seyrinin yılın üçüncü çeyreğinde de devam etmesinin ve küresel finansal piyasalarda Fed'in para politikasının normalleşme sürecine dair oluşan belirsizliğin etkili olduğu değerlendirilmektedir.

Bankaların bilanço toplamı içindeki payı artmakta olan yurt dışı yükümlülüklerin uzun vadeli olması, pasif vadesinin uzamasına katkıda bulunmaktadır. Yurt dışı yükümlülüklerin ağırlıklı ortalama vadesi küresel likidite koşullarından bağımsız olarak yıllar itibarıyla yatay seyretmiş, 2013 yılı Eylül ayı itibarıyla 3,3 yıl olarak gerçekleşmiştir. Sendikasyon kredilerinin ortalama vadesi, kredi kullandıran yabancı bankaların maliyetin vadeye olan duyarlılığına bağlı tercihleri doğrultusunda, 2009 yılı sonundan itibaren bir yıl seviyesini korumaktadır. Yurt dışı yükümlülükler içinde en uzun vadeli olan seküritizasyon kredilerinin ortalama vadesi de aynı dönemde yaklaşık altı yıl seviyesindeki istikrarlı seyrini sürdürmektedir. Yurt dışı borçların

uzun vadeli yapısına en büyük katkı, ortalama vadesi 2012 yılı sonundan bu yana azalmakta birlikte 4,4 yıl ile halen yüksek olan diğer kredilerden gelmektedir (Grafik III.1.49).

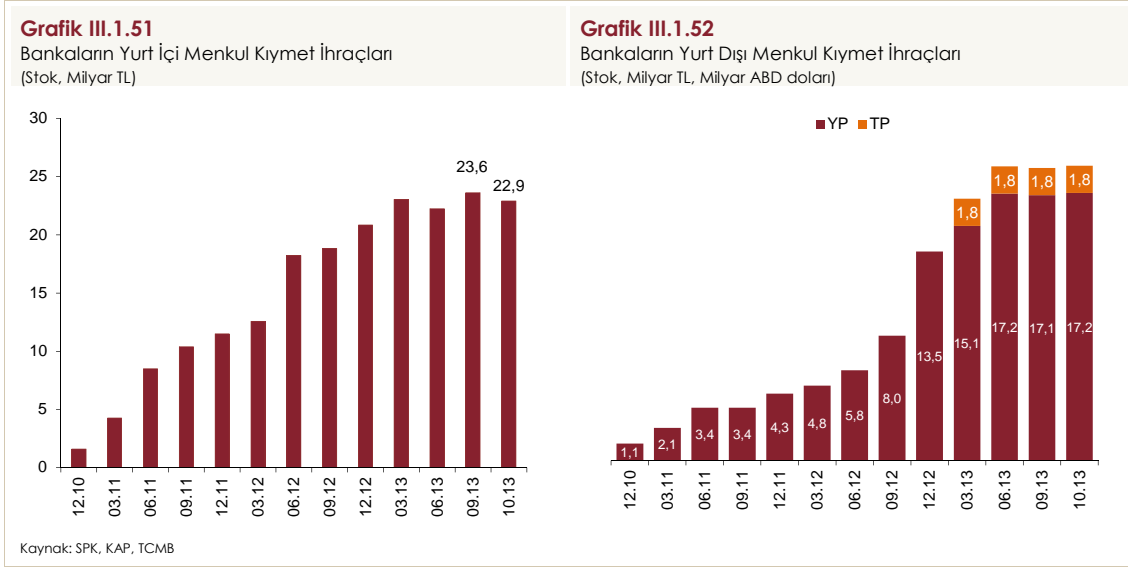

Bankalar, sahip oldukları likit varlıklarıyla kısa vadeli dış borç ödemelerini zorlanmadan karşılayabilecek durumdadır. Eylül 2013 dönemi itibarıyla, Bankamızın kısa vadeli dış borç istatistiklerine göre bankaların TP cinsinden mevduat ve yurt dışı şubeler ve iştirakler mevduatı hariç olmak üzere toplam 67,8 milyar ABD doları tutarında kısa vadeli dış borcu bulunmaktadır. Aynı dönemde bankaların YP likit aktif tutarları toplamı, kısa vadeli dış borçların yarısına yakınının yenilenmesine yetecek kadar güçlü seviyededir (Grafik III.1.50).

Bankaların menkul kıymet ihraçları likidite kaynaklı endişelerin başladığı Mayıs ayından bu yana bir miktar azalsa da Ağustos ayı itibarıyla tekrar artış eğilimine girmiştir. Bankacılık sektörünce yurt içinde TP cinsinden ihraç edilen menkul kıymetlerin nominal tutarı

2013 yılı Ekim ayında geçen yılın aynı dönemine göre yüzde 14 oranında artarak 22,9 milyar TL olmuştur. Son dönemlerde bankaların yurt içi menkul kıymet ihraçlarının stok tutarında görülen yataylaşma eğilimi, vadesi dolan menkul kıymetlerin netleştirici etkisinden kaynaklanmaktadır (Grafik III.1.51). Uluslararası likidite bolluğunun etkisiyle 2011 yılından bu yana bankaların hızla artan yurt dışı YP ihraçlarının, 2013 yılı Mayıs ayı sonrasında önemli ölçüde ivme kaybettiği görülmektedir. Bankacılık sektöründe yurt dışında TP cinsinden ihraç edilen menkul kıymetlerin nominal tutarında ise herhangi bir değişim olmamıştır. Mayıs ayından bu yana istikrarlı seyreden yurt dışı menkul kıymet ihraçları, orta vadede bankacılık sektörünün uluslararası piyasalardan fon temininde likidite kaynaklı sorun yaşama ihtimalini azaltmaktadır (Grafik III.1.52).

Bankalarca önemli tutarlarda tahvil ve bono ihraçları için SPK'ya başvuru yapıldığı görülmektedir. 2013 yılının Nisan ayında Türk bankacılık sisteminde bir ilk olan Global Medium Term Note (GMTN)⁵ programı kapsamında ilk tahvil ihracı gerçekleştirilmiştir. Bu program, bankaların vade, tutar ve para birimi cinsinden farklı ihtiyaç ve tercihleri olan yatırımcılara hitap ederek, yurt dışından menkul kıymet ihracı yoluyla borçlanmalarında esneklik sağlamaktadır. 2013 yılı Ekim ayı sonu itibarıyla bankalarca yurt dışına ihraç edilen tahvil ve bono tutarı 17 milyar TL olarak izlenirken, GMTN programı kapsamındaki ihraçların toplam ihraçlar içindeki payının yüzde 17,7 olduğu görülmektedir (Tablo III.1.3). GMTN programı kapsamında izin alınan ihraç limitlerinden Ekim ayı itibarıyla ancak belli bir bölümün gerçekleşmiş olması nedeniyle, programın bankaların yurt dışından borçlanmalarına katkısının devam edeceği düşünülmektedir.

⁵ GMTN, bankalara belli bir toplam limit dahilinde, belli bir vadede, değişik para birimi, vade ve faiz yapıyla farklı zamanlarda dilediği sayıda ve tutarda ihraç yapma imkanı tanıyan, çerçevesi SPK onayı ile belirlenmiş yurt dışı borçlanma programlarının genel adıdır. Mevcut durumda beş banka nezdinde GMTN programı kurulmuş, bu bankalardan dördü söz konusu program kapsamında ihraç yapmaya başlamıştır.

Tablo III.1.3Bankaların Yurt Dışı Tahvil ve Bono İhraçları
(Stok, Milyon ABD doları)

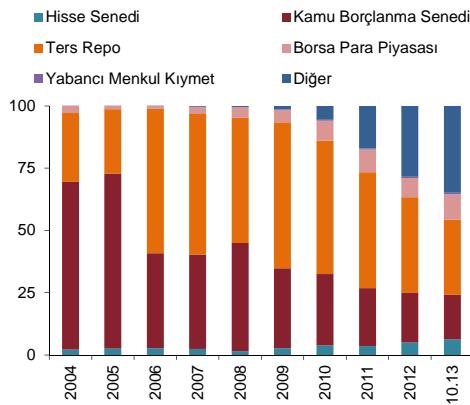
	YP Cinsinden
Global Medium Term Note Programı Kapsamındakiler	3.048
Bankaların Toplam Tahvil ve Bono İhraçları	17.244
GMTN Kapsamındakiler/Toplam (%)	17,7

Kaynak: KAP, SPK

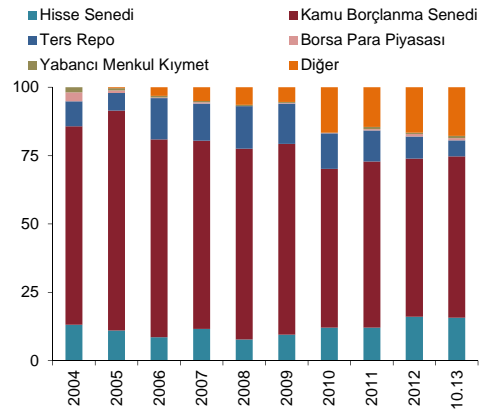
Yatırım ve emeklilik fonlarının portföy dağılımları içerisinde, mevduat ve banka tahvil/bono ihraçlarını da kapsayan “Diğer” kaleminin ağırlığı yıllar itibarıyla artmaktadır. Mevduat gereği yatırım ve emeklilik fonlarının mevduat/katılım hesaplarına yapabilecekleri yatırım miktarı, toplam portföylerinin sırasıyla yüzde 10 ve yüzde 25’i ile sınırlıdır. Bu nedenle mevduata iyi bir alternatif olarak görülen banka ihraçlarına, yatırım ve emeklilik fonlarının önemli ölçüde ilgi gösterdikleri değerlendirilmektedir. Nitekim, mevduat ve banka ihraçlarını da kapsayan “diğer” kaleminin 2010 yılından bu yana artmakta olduğu görülmektedir (Grafik III.1.53, Grafik III.1.54). 2010 yılında başlayan banka tahvil/bono ihraçlarının ivmelenerek büyümesinde yatırım ve emeklilik fonlarından gelen talebin etkili olduğu düşünülmektedir. Bankalarca ihraç edilen kıymetlere istikrarlı bir talebin oluşmasının bu kıymetlerin derinlik kazanmasında önemli bir rol oynayacağı değerlendirilmektedir.

Grafik III.1.53

Yatırım Fonları Portföy Dağılımı

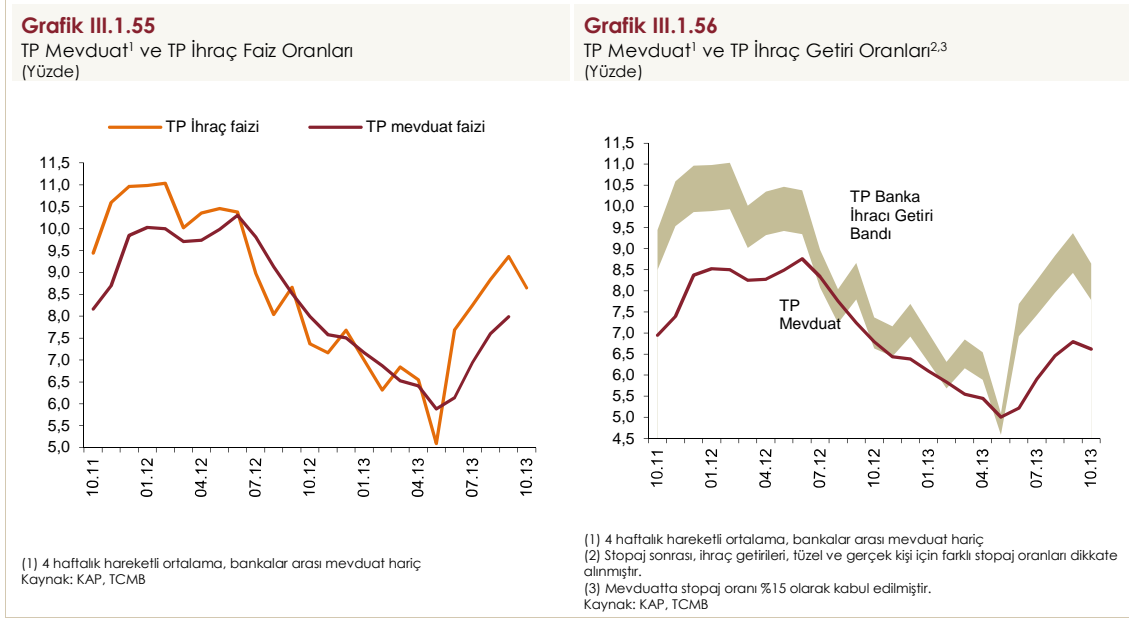
Grafik III.1.54

Emeklilik Fonları Portföy Dağılımı

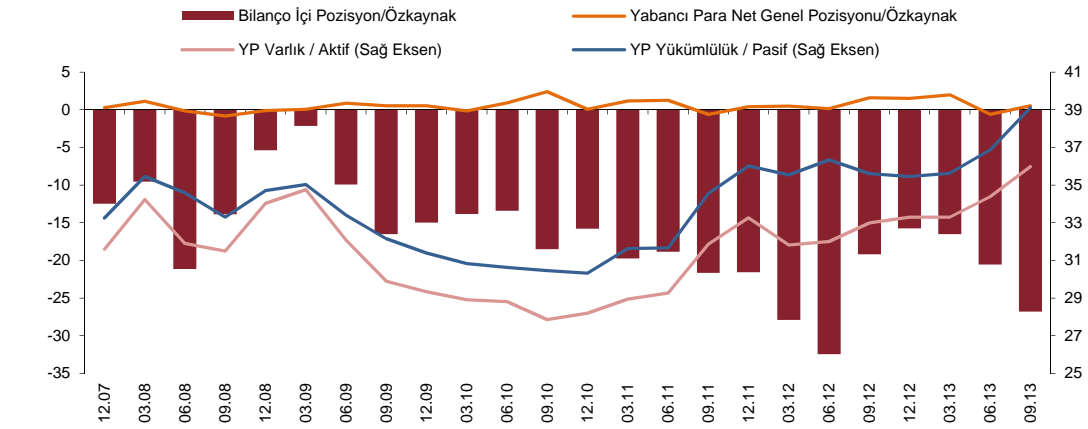

Bankaların TP cinsinden menkul kıymet ihraçları, yatırımcılar için mevduat karşısında getiri bakımından kayda değer bir alternatif haline gelmiştir. Bankalarca ihraç edilen TP cinsi tahvil/bono faiz oranı ile TP mevduat faiz oranı, 2012 yılının ortalarından 2013 yılının Mayıs ayına kadar paralel bir eğilim sergilemiştir. Mayıs ayından sonraki süreçte ise TP ihraç faiz oranının TP mevduat faiz oranına göre daha hızlı bir yükseliş gösterdiği dikkat çekmektedir. Haziran ayında artan TP ihraç-mevduat faiz farkının bir süre yatay hareket ettikten sonra,

Ekim ayı itibarıyla azalmaya başladığı görülmektedir. TP mevduat ve ihraç faiz oranları vergi/stopaj etkilerinden arındırıldığında, bankalarca ihraç edilen tahvil ve bonoların yatırımcılar açısından faiz avantajı bulunduğu değerlendirilmektedir (Grafik III.1.55, Grafik III.1.56).

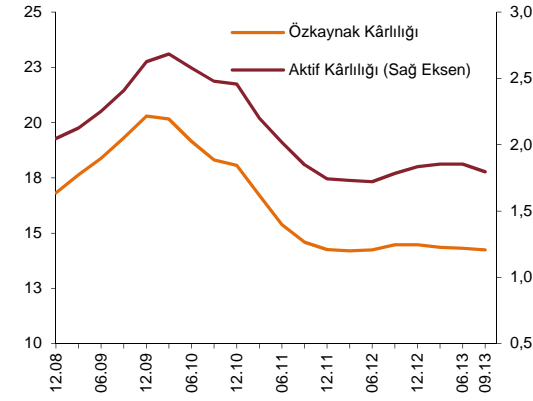

Son dönemde YP varlık ve yükümlülüklerin bilanço içindeki ağırlığı döviz kurlarındaki yükselişe paralel olarak artmaktadır. 2013 yılı Eylül ayı itibarıyla döviz endeksli dâhil olmak üzere YP varlıkların toplam aktiflere oranı yüzde 36, YP yükümlülüklerin toplam pasiflere oranı yüzde 39,1 seviyesine yükselmiştir. Ağırlıklı olarak swap işlemlerinden oluşan bilanço dışı işlemlerle kapatılan bilanço içi açık pozisyon, 2012 yılının üçüncü çeyreğinden 2013 yılının ilk çeyreğine kadar geriledikten sonra, yeniden artış eğilimine girmiştir. Söz konusu eğilim, küresel para politikalarından kaynaklanan belirsizlik artışına bağlı olarak döviz kurlarında yaşanan yeniden fiyatlamaların da etkisiyle, Mayıs ayı sonrasında ivmelenmiştir. 2013 yılı Eylül ayı itibarıyla bankacılık sektörünün bilanço içi açık pozisyonunun özkaynaklara oranı yüzde 26,8 iken, bilanço dışı işlemler de dikkate alınarak hesaplanan yabancı para net genel pozisyon açığının toplam özkaynaklara oranı yüzde 0,5 olarak gerçekleşmiştir (Grafik III.1.57).

Grafik III.1.57Yabancı Para Pozisyonu
(Yüzde)

Kaynak: BDDK, TCMB

Bankacılık sektörü sağlam karlılık yapısını korumaktadır. Sektörün aktif kârlılığı ve özkaynak kârlılığı son iki yılda yatay seyretmiş, 2013 yılı Eylül ayında sırasıyla yüzde 1,8 ve yüzde 14,2 olarak gerçekleşmiştir (Grafik III.1.58). Net faiz marjı ise faiz oranlarının düşüş eğiliminde olduğu 2012 yılında yükseldikten sonra, 2013 yılında gerilemeye başlamış; 2013 yılı Mayıs ayı sonrasında faizlerin yükseliş eğilimine girmesiyle 2013 yılı Eylül ayında yüzde 4,9 olarak gerçekleşmiştir (Grafik III.1.59).

Grafik III.1.58Aktif Kârlılığı ve Özkaynak Kârlılığı
(Yüzde)

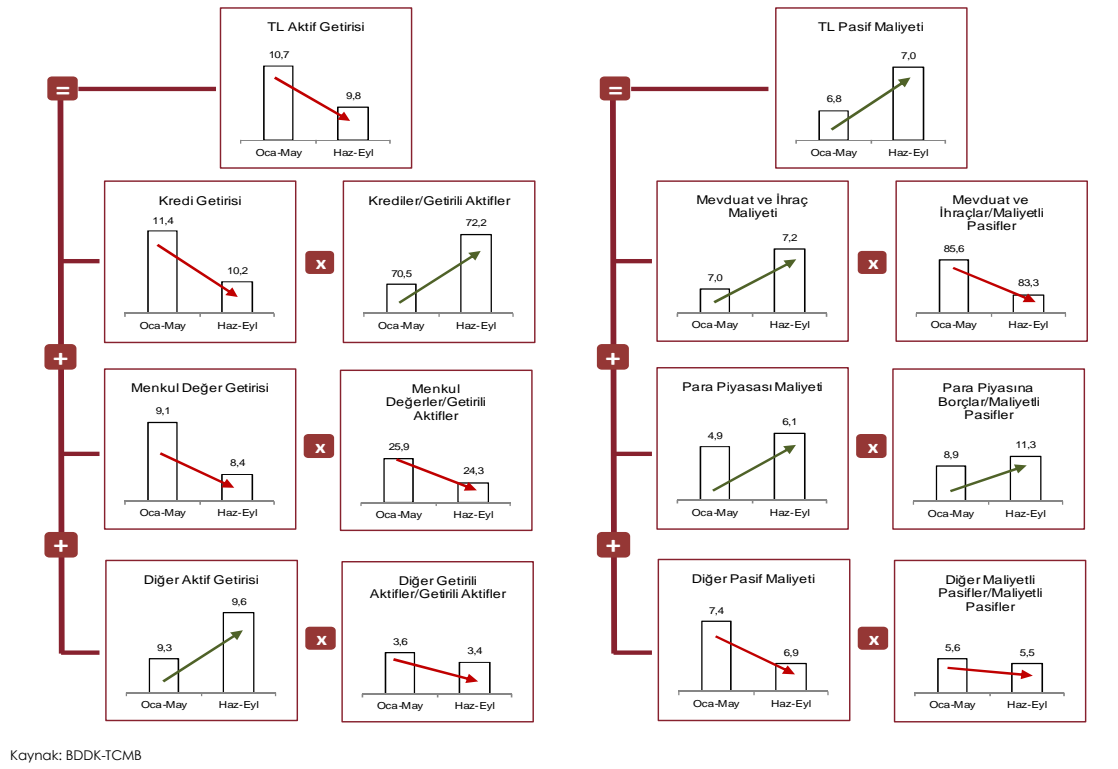
Kaynak: BDDK - TCMB

Grafik III.1.59Net Faiz Marjı¹
(Yüzde)(1) Net Faiz Geliri / Ortalama Getirili Aktifler
Kaynak: BDDK - TCMB

Mayıs ayından sonra faiz oranlarındaki hızlı yükseliş, bankacılık sektörünün bilanço yapısındaki vade uyumsuzluğu nedeniyle aktif getirisi ve pasif maliyeti arasındaki makası daraltmıştır. Bankacılık sektörünün 2013 yılı karlılık performansı, faiz oranlarının yön değiştirdiği Ocak-Mayıs ve Haziran-Eylül dönemlerine ayrılarak incelendiğinde, TP cinsinden aktif getirileri ve pasif maliyetleri arasında oluşan makasın yaklaşık 120 baz puan azalışla yüzde 2,7'ye gerilediği görülmektedir. Söz konusu düşüşte, kredi ve menkul değerlerin getirilerinde meydana gelen azalışın yanı sıra faiz oranlarındaki artışın kaynak maliyetlerine yansımaları etkili olmuştur (Grafik III.1.60). Diğer taraftan, Satılmaya Hazır Menkul Değerler ile ilintili olarak özkaynaklar altında izlenen ve Mayıs ayı sonrasında zarara dönüşen menkul değerler değerlendirme farklarının da faiz gelirlerine yansıtılması durumunda, TP cinsinden getiri – maliyet marjındaki daralmanın 120 baz puandan 250 baz puana yükseldiği görülmektedir. İncelenen dönemlerde YP cinsinden aktif getirileri ve pasif maliyetleri arasındaki makasta ise kayda değer bir değişim gerçekleşmemiştir.

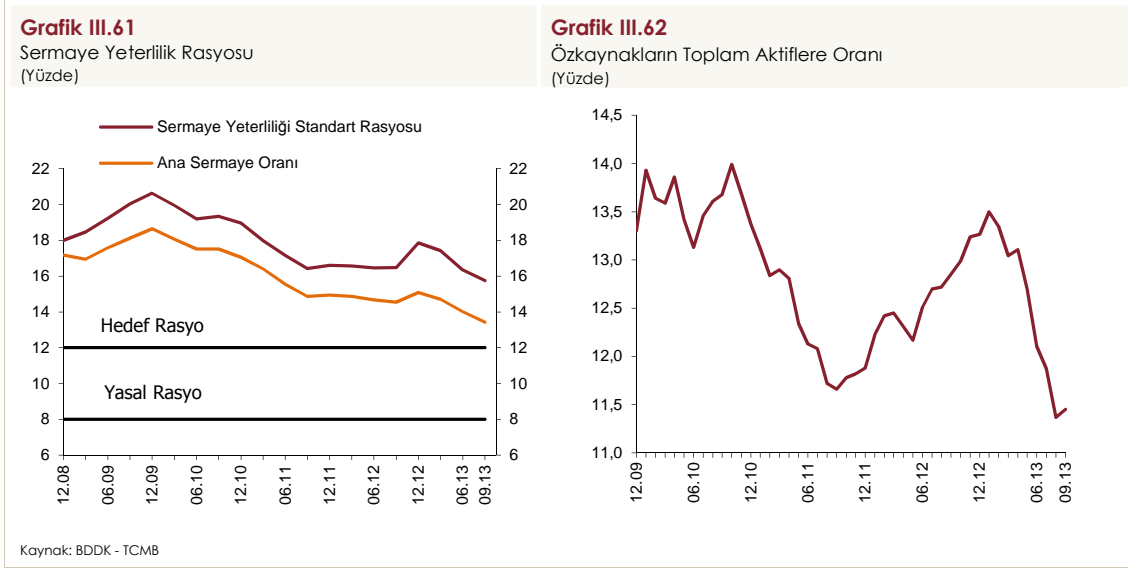
Grafik III.1.60

Bankacılık Sektörü TP Aktif Getirisi / TP Pasif Maliyeti Gelişiminin Analizi (Yüzde)

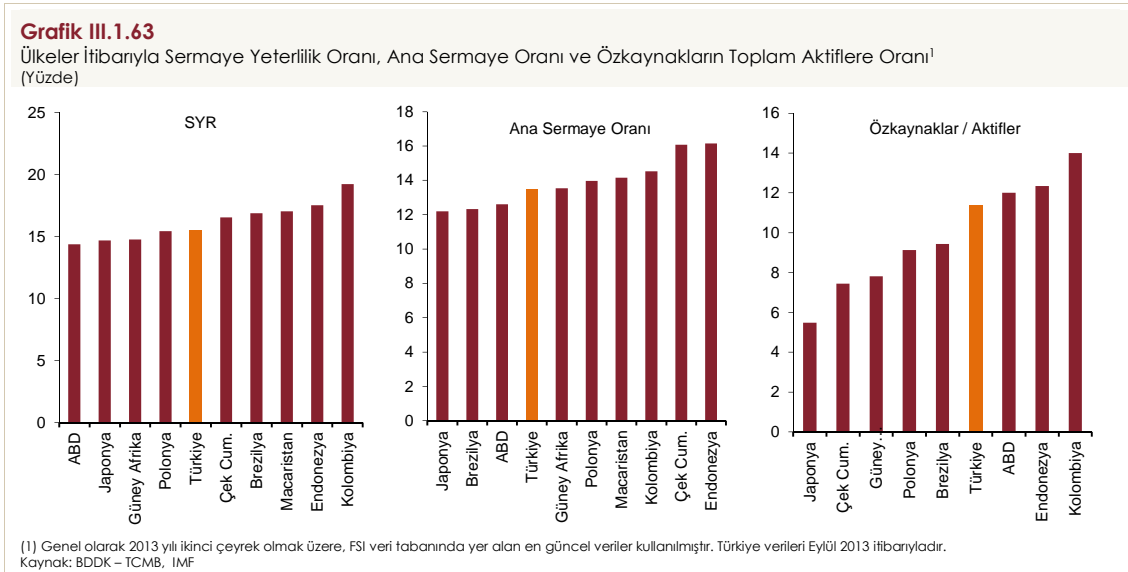

Bankaların sermaye yeterlilik oranları gerilemekle birlikte, halen yasal ve hedef rasyoların üzerindedir. 2013 yılı Eylül ayı itibarıyla, güçlü kredi büyümesine bağlı olarak risk ağırlıklı aktiflerin özkaynaklardan daha hızlı artması sonucu sektörün SYR'si yılsonuna göre 2,1 puan azalışla yüzde 15,7'ye düşmüştür. Diğer taraftan, 2013 yılı Eylül ayı itibarıyla ana sermayenin toplam özkaynaklar içindeki payının yüzde 85,3 seviyesinde olması özkaynakların

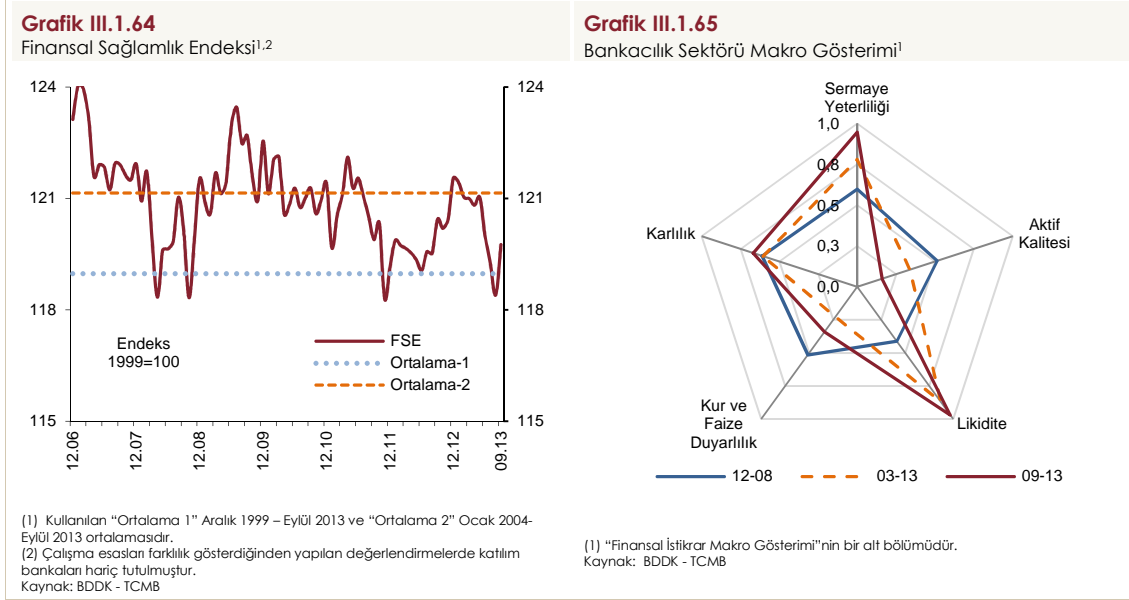
kaliteli unsurlardan oluştuğuna işaret etmektedir (Grafik III.1.61). Sermaye rasyolarının son aylardaki düşüşünde, DİBS faizlerindeki yükselişin etkisiyle özkaynakların bir unsuru olan menkul değerler değerlendirilmesinde Mayıs-Ağustos döneminde gerçekleşen hızlı gerilemenin de etkili olduğu değerlendirilmektedir (Grafik III.1.62).

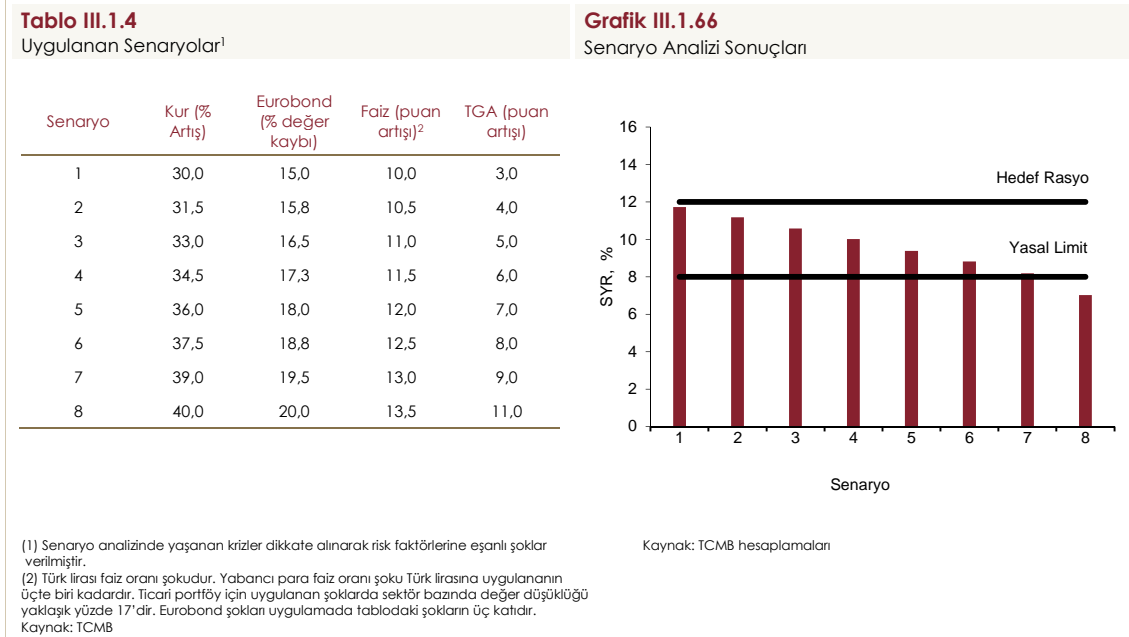
Ülkemiz bankacılık sektörü güçlü sermaye yeterliliğine sahiptir. Diğer ülkelerle karşılaştırıldığında Türk bankacılık sektörünün sermaye yeterlilik rasyolarının ve özkaynakların toplam aktiflere oranının yeterince güçlü olduğu görülmektedir (Grafik III.1.63). Bankacılık sektörü kaldıraç oranı, Basel III düzenlemesinde asgari oran olarak belirlenen yüzde 3'ün oldukça üzerinde olup, istikrarlı bir seyir izlemektedir. Önümüzdeki dönemde, mevcut durumda yürürlükte olan TCMB'nin kaldıraca dayalı zorunlu karşılık uygulamasının borçluluğun artmasını sınırlayarak finansal istikrara katkı sağlayacağı öngörülmektedir.

2013 yılı Eylül ayı itibarıyla finansal sağlamlık endeksi bir önceki Rapor dönemine kıyasla sermaye ve faiz riski alt endekslerindeki gerilemenin etkisiyle düşmüş olmasına karşın, halen yüzde 100'ün üzerinde seyretmektedir (Grafik III.1.64).

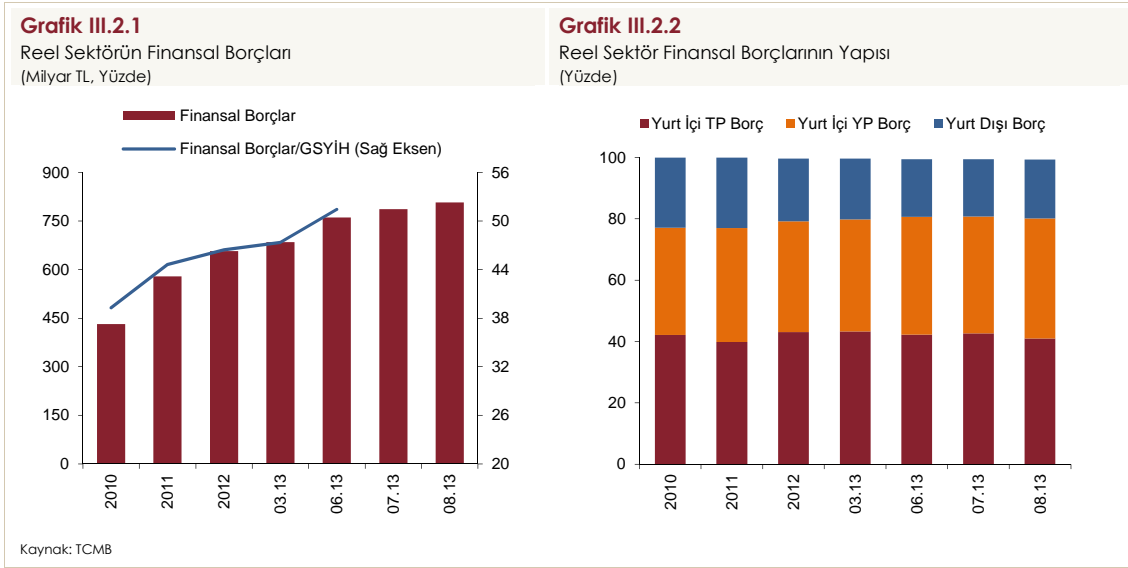

Kredi ve piyasa hareketlerinden ileri gelen şoklara karşı bankaların dayanıklılığını test eden senaryo analizleri de sektörün özkaynaklarının yeterince güçlü olduğunu göstermektedir. 2013 yılı Eylül ayı itibarıyla, kur, eurobond getirileri, faiz ve TGA'lara eş zamanlı şok uygulanarak yapılan sekiz farklı senaryodan sadece birinde sektörün sermaye yeterlilik rasyosu yüzde 7'ye düşerek yasal sınırın altında kalmaktadır (Tablo III.1.4, Grafik III.1.66).

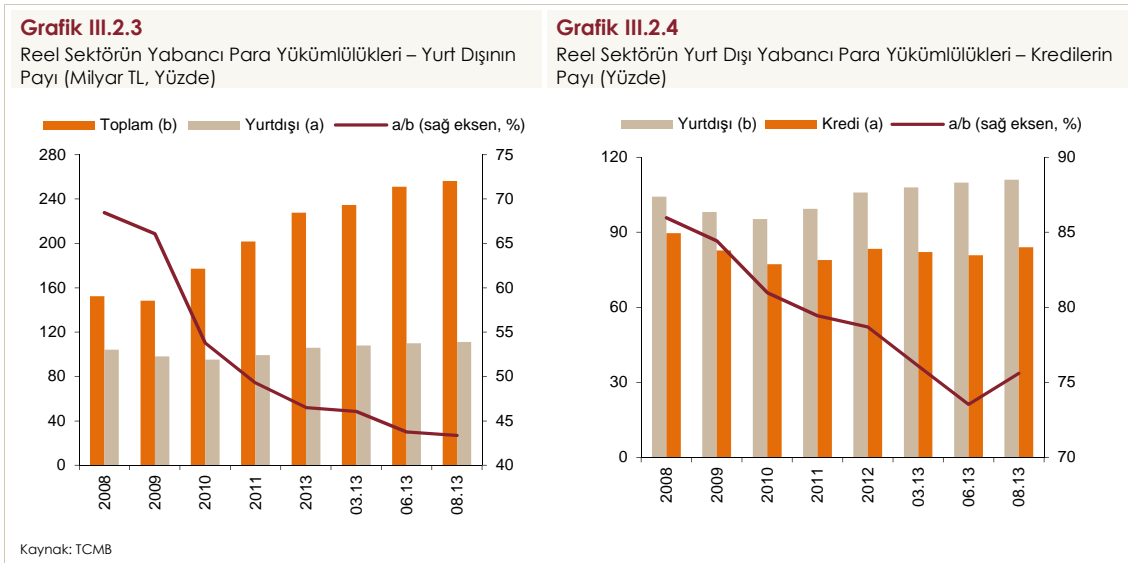

III.2. Reel Sektör

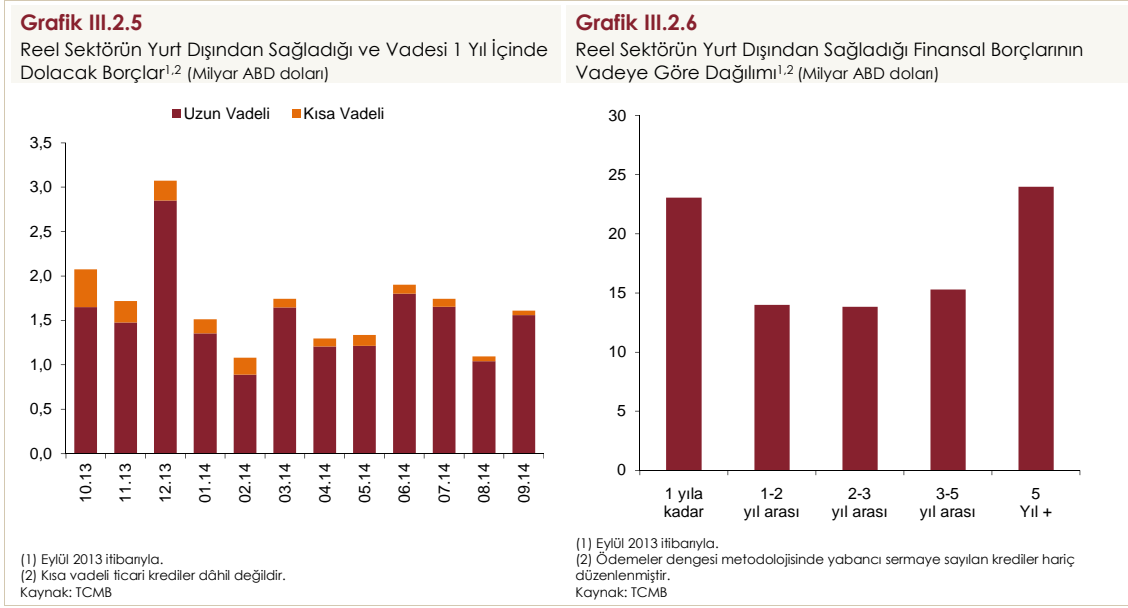
Reel sektörün borçluluğu 2013 yılında artmaya devam etmiştir. Firmaların finansal borçları 2013 yılı Ağustos ayında geçen yıla göre yüzde 22,8 artarak 808 milyar TL seviyesine ulaşmıştır. Finansal borçların GSYİH'ye oranı ise 2013 yılı Haziran ayı itibarıyla yüzde 51 seviyesindedir (Grafik III.2.1). Firmaların finansal borçlarının yüzde 58'i YP cinsinden ve ağırlıklı olarak uzun vadeli. Reel sektör tarafından kullanılan kredilerin yüzde 19,2'si ise yurt dışı kaynaklıdır (Grafik III.2.2).

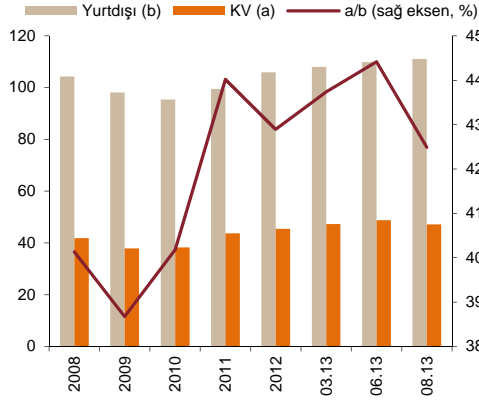
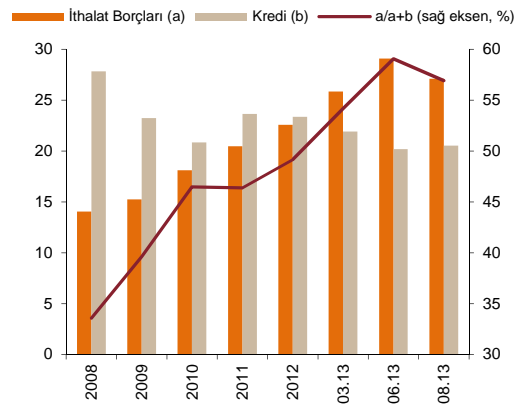
2008 ve 2009 yıllarında sırasıyla yüzde 68,5 ve yüzde 66,1 olarak gerçekleşen yurt dışı YP yükümlülüklerin toplam YP yükümlülükler içindeki payı 2013 yılı Ağustos ayı itibarıyla yüzde 43,3'e gerilemiştir (Grafik III.2.3).

Yurt dışından sağlanan kredilerin büyük bölümü uzun vadelidir. 2013 yılı Eylül ayı itibarıyla firmaların vadesi bir yıl içinde dolacak olan yurt dışı borçları 23,1 milyar ABD doları seviyesinde olup, 4,8 milyar ABD doları tutarındaki kısmı orijinal vadeye göre kısa vadeli, 18,3 milyar ABD doları tutarındaki kısmı orijinal vadeye göre uzun vadelidir. Vadesi bir yıl içinde dolacak olan söz konusu borçlar yurt dışından kullanılan toplam kredilerin yüzde 25,6'sını oluşturmaktadır (Grafik III.2.5). Diğer yandan yurt dışından kullanılan uzun vadeli kredilerin kalan vadeye göre ağırlıklı ortalama vadesi yaklaşık 4,3 yıl olup, söz konusu kredilerin (uzun+kısa vadeli) yüzde 27'sinin vadesi beş yıl ve üzerindedir (Grafik III.2.6).

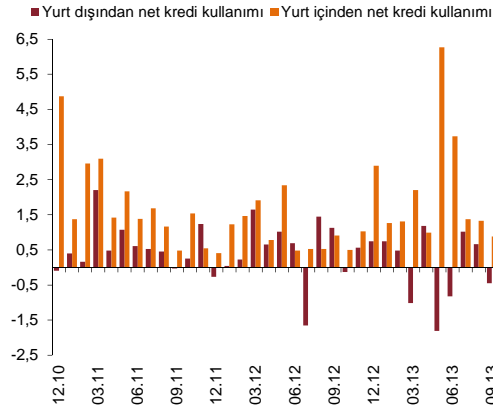
Kısa vadeli yurt dışı kredilerin payında önemli bir değişim yoktur. 2013 yılı Ağustos ayı itibarıyla, 47,2 milyar ABD doları seviyesindeki firmaların vadesi bir yıl içinde dolacak olan yurt dışı YP borçları, toplam yurt dışı YP borçlarının yüzde 42,5'ini oluşturmaktadır (Grafik III.2.7). Diğer yandan, son dönemlerde yurt dışı kısa vadeli borçlar içinde ithalat borçları artarak, 2008 yılı sonundaki 14,1 milyar ABD doları seviyesinden 2013 yılı Ağustos ayında 27,1 milyar ABD doları seviyesine yükselmiştir (Grafik III.2.8).

Grafik III.2.7Reel Sektörün Yurt Dışından Sağladığı Kısa Vadeli YP Borçları¹ (Milyar ABD doları Yüzde)(1) Kısa vadeli ticari krediler dahildir.
Kaynak: TCMB**Grafik III.2.8**Reel Sektörün Yurt Dışından Sağladığı Kısa Vadeli YP Borçlarının Kompozisyonu¹ (Milyar ABD doları Yüzde)

Firmalar yurt dışı borçlarını yenilemede sorun yaşamamaktadır. 2013 yılının ilk yarısında gerileyen reel sektör dış borç yenileme oranı, yeniden artış eğilimine girerek 2013 yılı Eylül ayı itibarıyla yüzde 130 seviyesinde gerçekleşmiştir. (Grafik III.2.10).

Grafik III.2.9

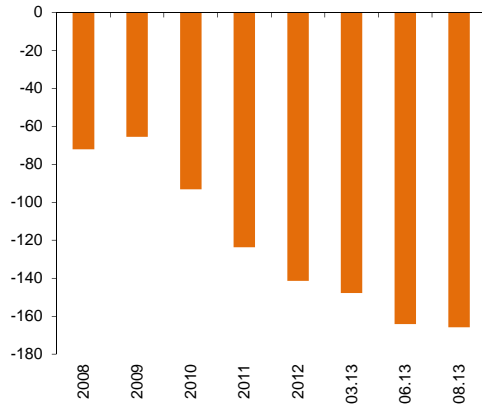
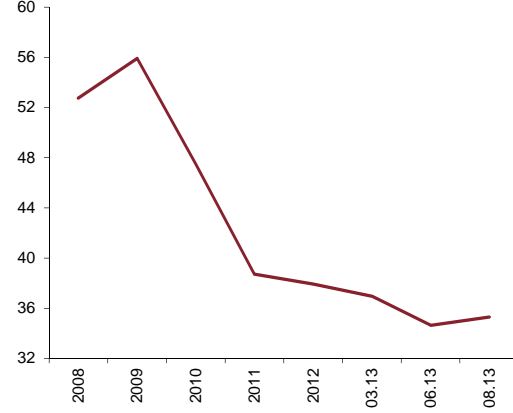
Banka Dışı Kesimin Yabancı Para Net Kredi Kullanımları (Milyar ABD doları)

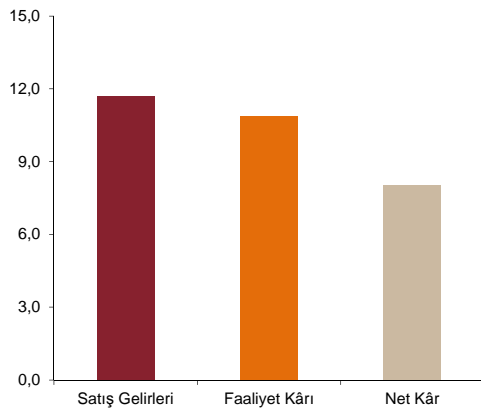
Kaynak: TCMB

Grafik III.2.10Banka Dışı Kesimin Dış Borç Yenileme Oranı¹ (Yüzde, altı aylık hareketli ortalama)(1) Dış borç yenileme oranı, ödemeler dengesi istatistiklerinden banka dışı kesimin kredi kullanımının geri ödemelerine oranlanmasıyla hesaplanmaktadır. 32 sayılı Karar'da yapılan değişikliğin etkisiyle azalan dış borç yenileme oranı banka dışı kesimin yurt içinden yabancı para kredi kullanımları ile geri ödemelerindeki artış dikkate alınarak yeniden hesaplanmıştır.
Kaynak: TCMB

Firmaların YP açık pozisyonu özellikle yurt içi YP kredi kullanımına bağlı olarak artmaktadır. 2012 yılı sonunda 141,4 milyar ABD doları olan YP açık pozisyon, 2013 yılının Ağustos ayında 165,8 milyar ABD doları seviyesine ulaşmıştır (Grafik III.2.11). YP varlıkların yükümlülükleri karşılama oranı ise Ağustos 2013'te yüzde 35,3'e gerilemiştir (Grafik III.2.12).

Grafik III.2.11Reel Sektörün Yabancı Para Pozisyonu¹
(Milyar ABD doları)(1) Ağustos 2013 verileri geçicidir.
Kaynak: TCMB**Grafik III.2.12**Reel Sektörün YP Varlık / YP Yüklümlülük Oranı¹
(Yüzde)

İktisadi faaliyetteki ılımlı artış firmaların cirolarını olumlu yönde etkilerken, kur farkı giderlerine bağlı olarak oluşan finansal giderler kâr artışını sınırlandırmıştır. 2013 yılının ilk dokuz aylık döneminde Borsa İstanbul'da (BIST) işlem gören firmaların satış gelirleri bir önceki yılın aynı dönemine göre nominal yüzde 11,7, reel olarak yüzde 3,5 artmıştır (Grafik III.2.13). Türk lirasındaki değer kaybına bağlı oluşan kur farkı giderleri ise firmaların kârlılığını bir miktar olumsuz etkilemiştir. 2012 yılında yüzde 14,7 olan özkaynak kârlılığı 2013 yılı Eylül ayında yüzde 14,2'ye, aktif kârlılığı ise yüzde 7'den yüzde 6,3'e gerilemiştir (Tablo III.2.1).

Grafik III.2.13Eylül 2013 itibarıyla Firmaların Satış ve Kârlılığı¹
(Yıllık Yüzde Değişim)(1) Borsa İstanbul'da işlem gören 247 adet firmanın toplulaştırılmış verileridir.
Kaynak: Finnet**Tablo III.2.1**

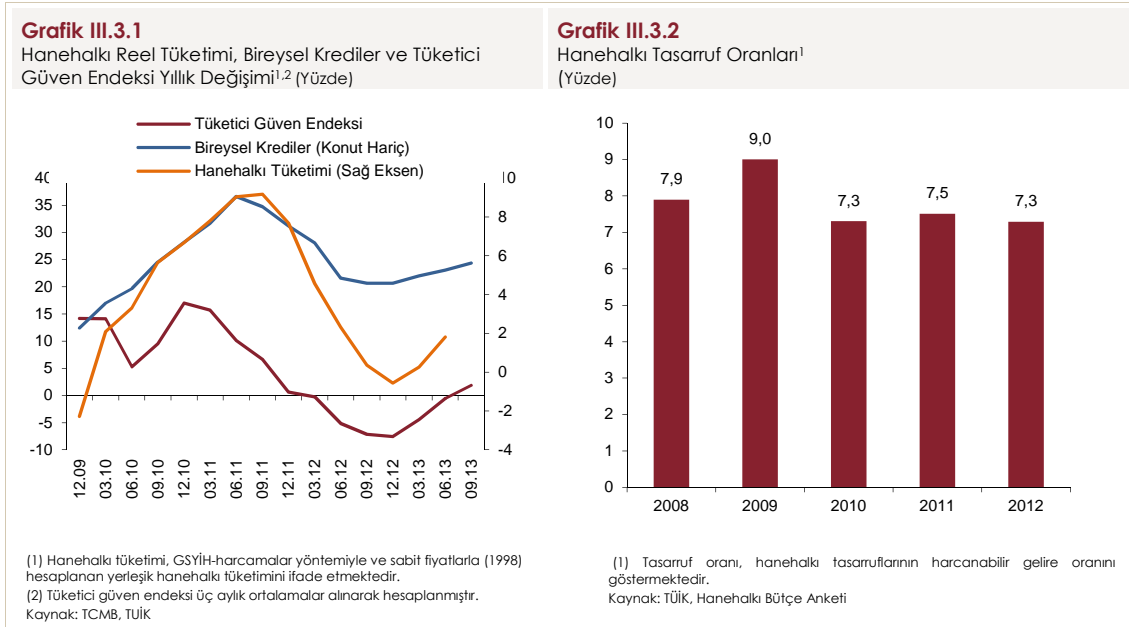
Özkaynak Kârlılığı ve Bileşenleri

	2011	2012	09.13 ²
Net Kâr / Özkaynaklar (%)	12,5	14,7	14,2
Borç / Özkaynaklar	1,2	1,1	1,2
Net Kâr / Aktif (%)	5,7	7,0	6,3
Satışlar / Aktif	1,1	1,1	1,0
Net Kâr / Satışlar (%)	5,4	6,6	6,4
Faaliyet Kâr / Satışlar (%)	8,6	7,8	7,8
Finansal Gelirler (Giderler) / Satışlar (%)	-2,0	-0,2	-2,1

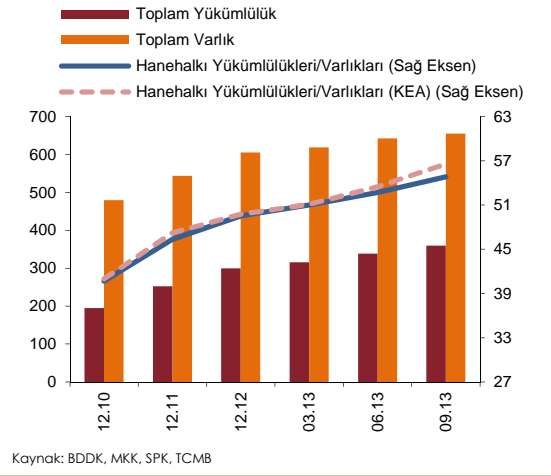
(1) Borsa İstanbul'da işlem gören 247 adet firmanın toplulaştırılmış verileridir.
(2) Yıllıklandırılmış
Kaynak: Finnet

III.3. Hanehalkı

Hanehalkının tüketim harcamalarındaki artış devam etmektedir. Yurt içi talebi yavaşlatmak amacıyla alınan tedbirlerin etkisiyle 2012 yılı boyunca tüketim harcamalarının artış hızında sağlanan gerileme, 2013 yılı Mart ayından itibaren yerini yeni bir yükseliş eğilimine bırakmıştır. Ancak bireysel kredilerde gözlenmeye başlanan yavaşlama ve son dönemde yürürlüğe konan yeni makro ihtiyati tedbirlerin etkisiyle (Bkz. Bölüm IV.2) önümüzdeki dönemde hanehalkı harcamalarındaki büyümenin bir miktar yavaşlayabileceği değerlendirilmektedir (Grafik III.3.1). Diğer taraftan, hanehalkı tasarruf oranlarının düşmeye devam ettiği ve son beş yıldan bu yana en düşük düzeye gerilediği görülmektedir (Grafik III.3.2). Finansal istikrarın desteklenmesi amacıyla tasarrufların artırılmasına yönelik yeni adımların gündeme gelmesi söz konusu olabilecektir.

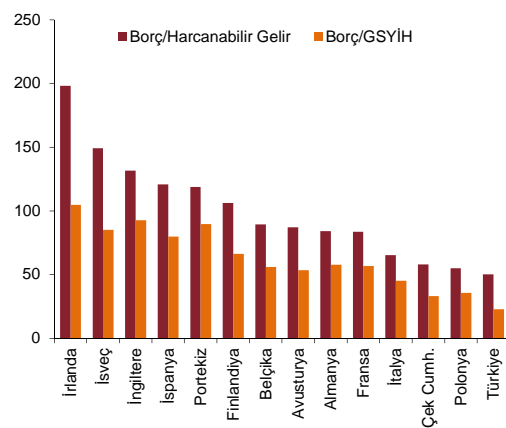

Hanehalkının finansal yükümlülükleri, varlıklarına oranla daha hızlı artmaktadır. Son beş yıldır yükselmekte olan hanehalkı finansal yükümlülüklerinin hanehalkı varlıklarına oranı, tüketici kredilerindeki artışa karşın son dönemde yatay bir seyir izlemiştir. YP cinsinden borçlanması Haziran 2009'dan bu yana kısıtlanmış olan hanehalkının döviz uzun pozisyonu taşıyor olması söz konusu gelişmede etkili olmuştur. Kur etkileri arındırıldığında ise yükümlülüklerin varlıklara oranı 2013 yılının üçüncü çeyreğinde bir önceki çeyreğe göre 3,1 puan artarak yüzde 56,6'ya ulaşmaktadır (Grafik III.3.3).

Grafik III.3.3Hanehalkı Finansal Varlıklarının ve Yükümlülüklerinin Gelişimi
(Milyar TL, Yüzde)

Kaynak: BDDK, MKK, SPK, TCMB

Hanehalkı yükümlülükleri artmakla birlikte, GSYİH'ye ve harcanabilir gelire oranı seçilmiş ülkelere kıyasla düşük seviyesini korumaktadır. 2013 yılı Haziran sonu itibarıyla yükümlülüklerin GSYİH'ye oranı yüzde 22,9, harcanabilir gelire oranı ise yüzde 50,2 seviyesinde gerçekleşmiştir (Grafik III.3.4). Hanehalkı faiz ödemelerinin harcanabilir gelire oranı 2009 yılından itibaren gerileyen faiz oranlarına rağmen, yükümlülüklerdeki artış nedeniyle yükselmeye devam etmiştir. Bireysel kredilerin ağırlıklı olarak sabit faizli olması, hanehalkının faiz riskini sınırlamaktadır. Bu nedenle 2013 yılı Mayıs ayından itibaren faiz oranlarında görülen yükselişin, hanehalkı faiz ödemelerine sınırlı olarak yansımaları beklenmektedir (Tablo III.3.1).

Grafik III.3.4Seçilmiş AB Ülkelerinde Hanehalkı Yükümlülüklerinin Harcanabilir Gelire ve GSYİH'ye Oranı¹ (Haziran 2013, Yüzde)

(1) AB ülkeleri için harcanabilir gelirler brüt rakamlardır.

Kaynak: BDDK- TCMB, TÜİK, ECB

Tablo III.3.1

Hanehalkına İlişkin Seçilmiş Finansal Göstergeler (Milyar TL, Yüzde)

	12.11	12.12	12.13
Harcanabilir Gelir	531,2	613,9	673,6 ²
Yükümlülükler	252,0	299,9	372,1
Faiz Ödemeleri	23,1	30,0	36,5
Faiz Öd./ Harcanabilir Gelir	4,4	4,9	5,4
Borç/ Harcanabilir Gelir	47,4	48,8	55,2

(1) Hanehalkı yükümlülükleri, bankalar ve finansman şirketlerince kullanılan krediler (TGA dahil), kredi kartı bakiyeleri (TGA dahil), varlık yönetim şirketlerine devredilen donuk bireysel kredi alacakları ile TOKİ'nin vadeli konut satışları karşılığı alacaklarından oluşmaktadır.

(2) "Hanehalkı Bütçe Anketleri" sonuçlarına dayalı olarak elde edilen 2012 yılı hanehalkı harcanabilir gelirinin, özel kesim harcanabilir gelirine oranının değişmediği varsayımı altında, 2014 yılı Programında yer alan 2013 yılı (gerçekleşme tahmini) özel kesim harcanabilir gelirleri kullanılarak hesaplanmıştır.

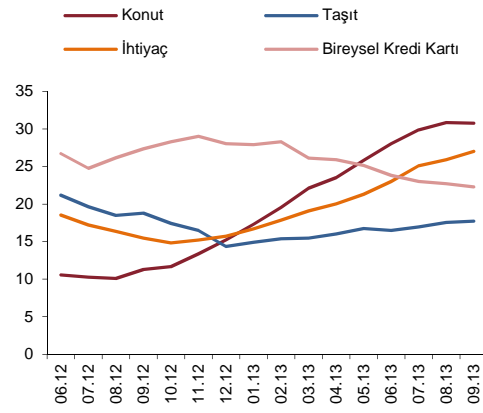
Kaynak: BDDK- TCMB, TÜİK, TCKB

Hanehalkı yükümlülüklerinin 2013 yılındaki artışında konut kredileri ve ihtiyaç kredileri etkili olurken, kredi kartlarının toplam yükümlülükler içindeki payı gerilemektedir. Ağırlıklı olarak bankalardan borçlanan hanehalkının taşıta ilişkin yükümlülükleri ise çoğunlukla finansman şirketlerinden sağlanan kredilerden kaynaklanmıştır (Tablo III.3.2). Konut kredileri ve ihtiyaç kredileri büyümede öne çıkmakta, bireysel kredi kartlarının artış hızı ise yavaşlamaktadır. Taşıt kredilerinin yıllık büyüme hızı yatay bir seyir izlemektedir. (Grafik III.3.5). Faiz oranlarının artışa geçmesi ile birlikte bireysel kredilerin son dönemde belirgin bir şekilde ivme kaybettiği görülmektedir.

Tablo III.3.2Hanehalkı Yükümlülüklerinin Kompozisyonu¹
(Milyar TL, Yüzde)

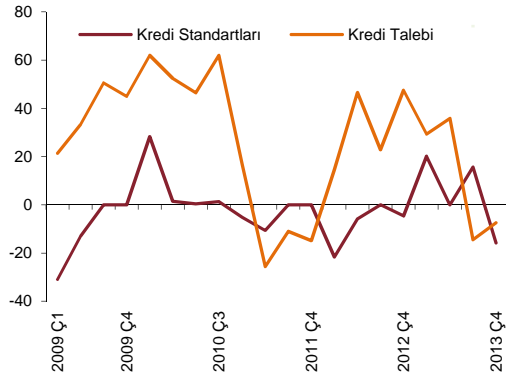
	12.12		04.13		09.13	
	Tutar	Pay	Tutar	Pay	Tutar	Pay
Konut	99	33	107	33	119	33
Taşıt	14	5	14	4	15	4
İhtiyaç+Diğer	104	35	112	35	126	35
Bireysel KK	75	25	79	25	88	25
Varlık Yönetim Şirketleri Alacakları	9	3	9	3	11	3
Toplam Yükümlülükler	300	100	322	100	359	100
Bankalar	274	91	295	92	330	92
Finansman Şirketleri	6	2	6	2	7	2
TOKİ	11	4	11	4	12	3
Varlık Yönetim Şirketleri	9	3	9	3	11	3
Toplam Yükümlülükler	300	100	322	100	359	100

(1) Konut kredileri TOKİ'nin vadeli konut satışları karşılığı alacaklarını da içermektedir.
Kaynak: BDDK-TCMB, TOKİ

Grafik III.3.5Türlerine Göre Tüketici Kredileri Yıllık Büyümesi¹
(Stok veri, Yüzde)

(1) İhtiyaç kredileri diğer krediler ve kredili mevduat hesaplarını içermektedir.
Kaynak: TCMB

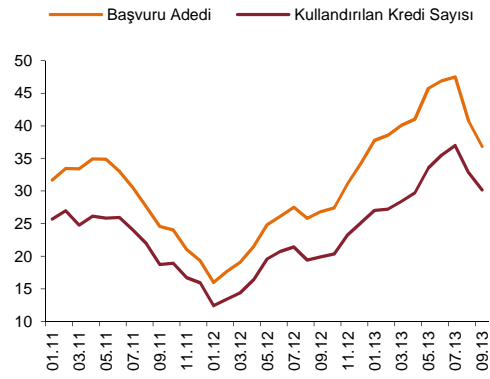
Talep ve arz kaynaklı olumlu gelişmelerin, konut kredilerindeki büyümede etkili olduğu görülmektedir. Eğilim anketlerinde, konut piyasasına ilişkin pozitif beklentiler ve tüketici güvenindeki iyileşmeye bağlı olarak 2011 yılı sonundan itibaren artan konut kredisi talebinin, ilk kez 2013 yılı üçüncü çeyreğinde daraldığı ifade edilmiştir. Yapılan anketler, 2012 yılının ikinci yarısından itibaren fon maliyetleri ve bilanço şartlarındaki olumlu seyrin bankaların kredi standardını gevşetici yönde katkı verdiğini, bankalar arası rekabetin ise özellikle 2013 yılının ilk çeyreğinde konut kredi arzını olumlu etkilediğini göstermektedir. 2013 yılı üçüncü çeyreğinde fon maliyetleri ve banka dışı mali kesim rekabeti kaynaklı olumsuzluklar görülse de, bankalar arası rekabet şartlarıyla kredi arzında bir sıkılaşma anketlere yansımamıştır. Bankalar, kredi talebinin azalmaya devam edeceğini öngördükleri 2013 yılı son çeyreğinde, kredi standartlarının da sıkılaşacağını tahmin etmektedir (Grafik III.3.6). Konut kredisi başvuru ve kullanım adetlerinin gelişimi de anket sonuçları ile uyumlu görünmektedir (Grafik III.3.7).

Grafik III.3.6Konut Kredileri Standartları ve Talebi Gelişmeleri^{1,2}
(Puan)

(1) 2013 yılı dördüncü çeyreğine ilişkin veriler gelecek üç aya ilişkin beklentilerdir.

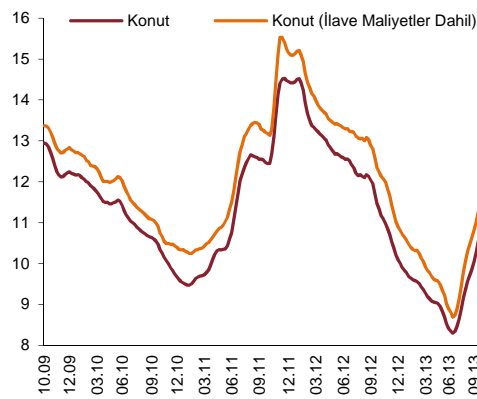
(2) Kredi standartlarının negatif olması standartların sıkılaştığına, talebinin pozitif olması ise kredi talebinin arttığına işaret etmektedir.

Kaynak: TCMB Banka Kredileri Eğilim Anketi

Grafik III.3.7Konut Kredileri Başvuru ve Kullanım Adetleri
(Bin Adet)

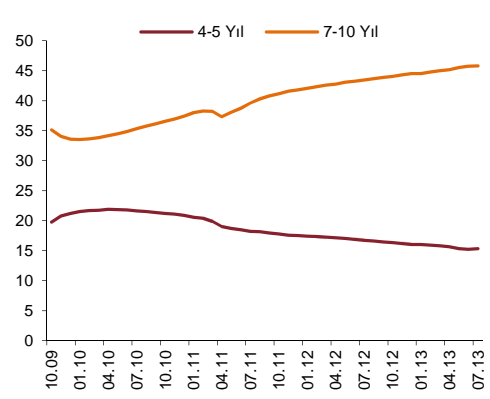
Kaynak: TCMB

Tarihi düşük seviyelerine gerileyen faizler ve kredi vadelerindeki uzama, konut kredilerine olan talebi artırmıştır (Grafik III.3.8). Konut kredilerinin vadelerine göre dağılımı incelendiğinde, 2009 yılının son çeyreğinden itibaren 4-5 yıl vadeli konut kredilerinin ağırlığının azaldığı, 7-10 yıl vadeli kredilerin payının ise aynı oranda arttığı görülmektedir (Grafik III.3.9).

Grafik III.3.8Konut Kredileri Faiz Oranı¹
(Yüzde, Akım)

(1) Akım verileri dört haftalık hareketli ortalama

Kaynak: TCMB

Grafik III.3.9Açılan Konut Kredilerindeki Vade Dağılımının Gelişimi
(Stok, Orijinal Vadeye Göre, Yüzde)

Kaynak: TCMB

Kutu
III.3.1

Finansman İmkanlarındaki Gelişmelerin Hanehalkının Konut Kredisi Talebine Etkisi

Bu çalışmada, 2009 yılı son çeyreği ile 2013 yılı ikinci çeyreği arasında, konut kredisi vade ve faizleri ile konut fiyatlarındaki gelişmelerin, hanehalkının konut alım gücü üzerindeki etkisi değerlendirilmektedir.

Konut kredisi faiz oranları 2009-2013 döneminde ortalama yüzde 12'lerden yüzde 9'lara gerilemiş, 7-10 yıl vadeli konut kredisi kullanımı ise önemli ölçüde artmıştır. Söz konusu dönemde konut metrekare birim fiyatı yüzde 38'lik artışla 870 TL'den 1200 TL'ye yükselirken, asgari ücret yüzde 34'lük artışla 978 TL'ye ulaşmıştır.

Grafik III.3.9'un işaret ettiği üzere, çeşitli nedenlerden dolayı 2009 yılı sonunda 5 yıl vadeli kredi tercihinde bulunan müşterilerin, geçen zaman içinde 7-10 yıl vadeli kredilere yöneldikleri, tarihi düşük seviyelere gerileyen faizlerin tüketicileri uzun vadeli kredi kullanmaya teşvik ettiği ve bankaların da daha uzun vadeli konut kredisi kullanılabildikleri görülmektedir. Bu nedenle tipik bir konut kredisi müşterisi için konut kredisi vadelerinin 5 yıldan 10 yıla uzadığı kabul edilmiştir.

Bu veriler ışığında 100 metrekarelik bir ev almak için gerekli konut kredisinin aylık taksit ödeme tutarının son 4,5 yıl içinde nominal yüzde 21 oranında azaldığı hesaplanmaktadır. Bu şartlar altında, aylık gelirin yarısını konut kredisi taksidine ayırarak bir ev alabilmek için 2009 yılı sonunda yaklaşık 4 bin TL aylık gelire sahip olmak gerekirken, 2013 yılı Haziran ayı itibarıyla aylık 3 bin TL'lik bir gelir aynı şartlarda bir ev almak için yeterli olmaktadır (Tablo III.3.1.1). Oysaki, söz konusu dönemde aylık gelirin asgari ücret artışına paralel arttığı varsayımı altında, bugün 3 bin TL geliri olan bir kişi, 2009 yılı sonunda konut kredisi kullanmış olsaydı, maaşının neredeyse tamamını konut kredisi taksidine yatırmak durumunda kalacaktı.

Tablo III.3.1.1

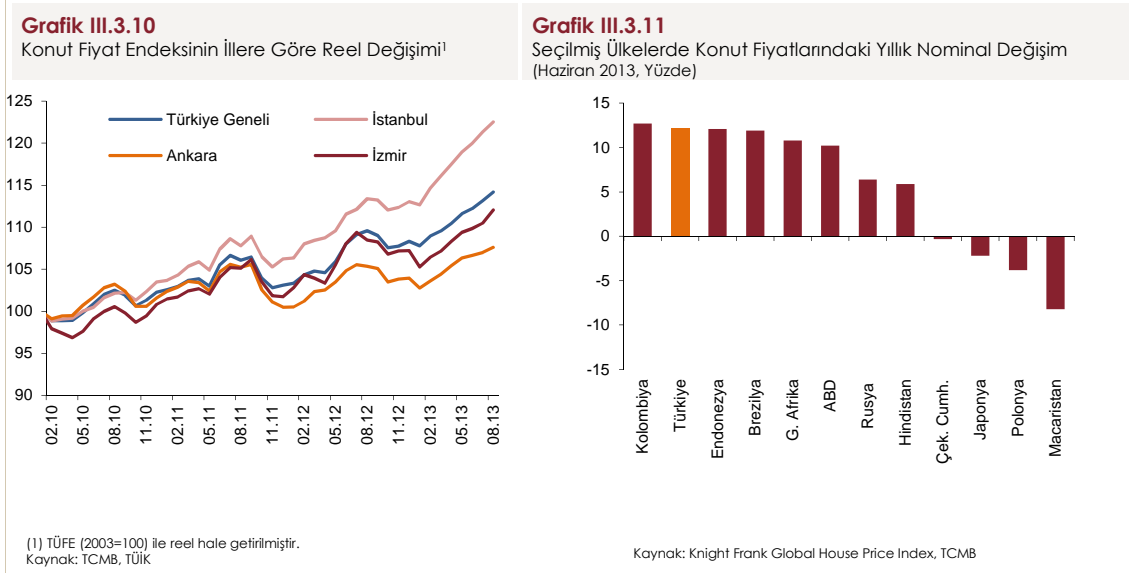
Konut Kredileri Aylık Ödeme Gelişimi

	10.09	06.13	Yüzde Değişim
Konut Değeri ¹ (TL)	87.000	120.000	38
Maliyetli Faiz (%)	12	9	-25
Vade (Ay)	60	120	100
Aylık Taksit (TL)	1.935	1.520	-21
İhtiyaç Duyulan Aylık Gelir ² (TL)	3.870	3.040	-21

(1) Konut değeri, 100 metrekarelik ev için birim metrekare satış fiyatı kullanılarak hesaplanmıştır.
(2) Kişinin aylık gelirin yarısını konut kredisi aylık ödemesine harcadığı varsayımıyla ihtiyaç duyulan aylık gelir hesaplanmıştır.

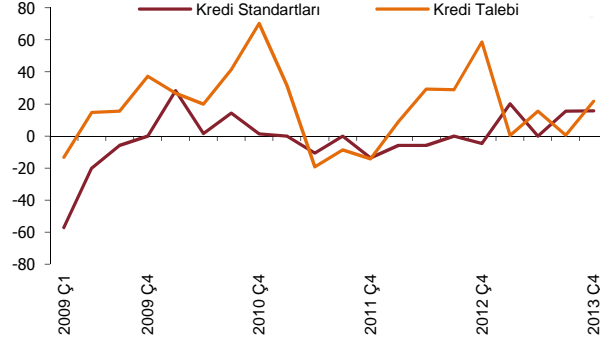
2009 yılından bu yana konut finansmanı şartlarında yaşanan iyileşmenin, daha geniş bir kesim için konut edinme imkanı sağladığı, bu nedenle konut kredisine olan talebin önemli ölçüde arttığı değerlendirilmektedir.

Konut fiyatlarındaki değişimlerin finansal istikrarı etkilemesi nedeniyle, bu alandaki gelişmelerin yakından izlenmesi son derecede önemlidir. Konut fiyatları en fazla İstanbul ilinde artış göstermiş, 2010 yılından bu yana reel artış yüzde 20'nin üzerinde gerçekleşmiştir (Grafik III.3.10). Seçilmiş ülkeler grubu ile karşılaştırıldığında, Türkiye'deki konut fiyatlarının yıllık nominal artışının diğer ülkelerle benzer olduğu değerlendirilmektedir (Grafik III.3.11).

Önümüzdeki dönemde hız kazanması beklenen kentsel dönüşüm projelerinin, konut kredilerindeki büyümeyi destekleyeceği öngörülmektedir. Kentsel Dönüşüm Yasası çerçevesinde yeniden yapılacak binalarda KDV oranının 2014 yılı Haziran ayına kadar yüzde 1 olarak uygulanacak olması, binalarda hak sahiplerinin oybirliği yerine oyçokluğu kararının yeterli olması ve devlet tarafından sağlanan faiz desteği ve kira yardımı gibi sübvansiyonlar dolayısıyla, kentsel dönüşümün konut kredilerinin büyüme hızında son dönemde görülen yavaşlamanın etkisini azaltacağı öngörülmektedir.

Taşıt kredilerine ilişkin arz ve talep gelişmeleri, 2013 yılında istikrarlı ve ılımlı bir görünüm sergilemiştir. Taşıt piyasasına dönük beklentilerle taşıt kredisine olan talep 2013 yılı içerisinde genel olarak canlı kalmış, fonlama tarafındaki olumlu gelişmeler ve artan rekabetin etkisiyle bankalar kredi standartlarını ılımlı ölçüde gevşek tutmuştur. Kredi eğilim anketleri, arz ve talep faktörlerinin taşıt kredilerinin artışını yılın son çeyreğinde de destekleyeceğine işaret etmektedir (Grafik III.3.12).

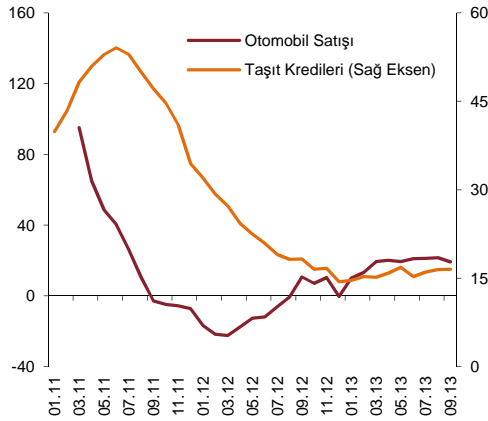
Grafik III.3.12Taşıt Kredileri Standartları ve Talep Gelişmeleri^{1,2}
(Puan)

(1) 2013 yılı dördüncü çeyreğine ilişkin veriler gelecek üç aya ilişkin beklentilerdir.

(2) Kredi standartlarının negatif olması standartların sıkılaştırılmasına, talebin pozitif olması ise kredi talebinin arttığına işaret etmektedir.

Kaynak: TCMB Banka Kredileri Eğilim Anketi

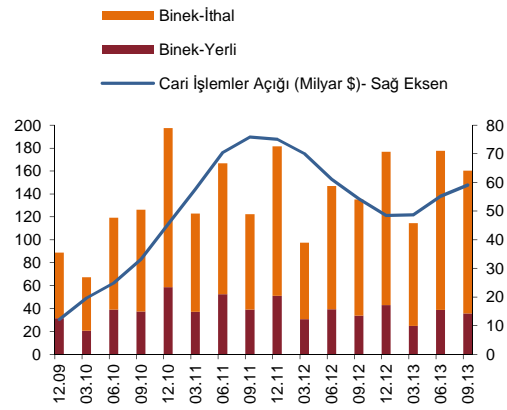
Diğer bireysel kredi türlerine kıyasla taşıt kredilerindeki büyüme 2013 yılında daha düşük bir seviyede gerçekleşmekte ve yatay bir eğilim sergilemektedir (Grafik III.3.13). Diğer taraftan, otomobil satışlarındaki artışın ağırlıklı olarak ithal araçlardan kaynaklandığı dikkat çekmektedir (Grafik III.3.14).

Grafik III.3.13Taşıt Kredilerinin Yıllık Artışı ve Otomobil Satışlarının Yıllık Değişimi^{1,2} (Yüzde)

(1) Otomobil satışları üç aylık hareketli ortalamalardır.

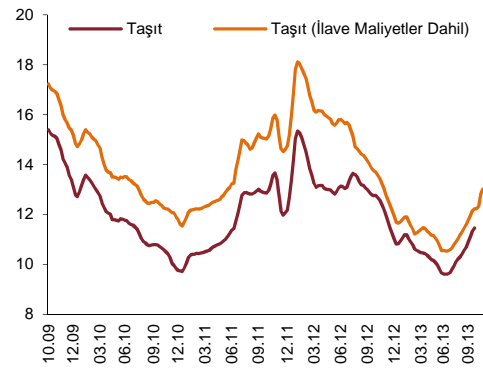
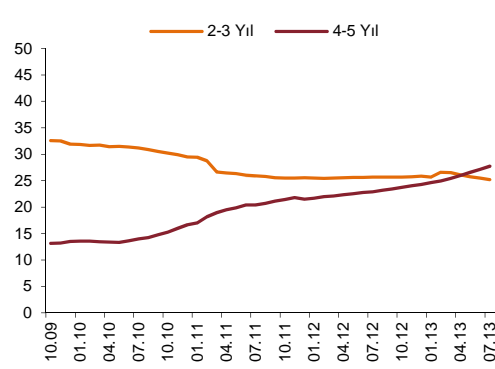
(2) Taşıt kredilerine finansman şirketlerine ait veriler de dahildir.

Kaynak: BDDK-TCMB, ODD

Grafik III.3.14Cari İşlemler Açığı ve Yerli - İthal Otomobil Satışları
(Bin Adet)

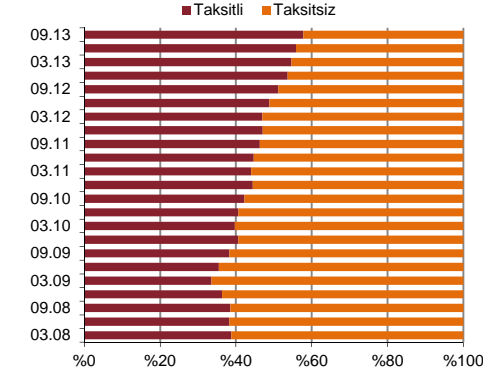
Kaynak: TCMB, ODD

Konut kredilerinde olduğu gibi, bireysel taşıt kredilerinde de 2013 yılı ortalarına kadar faizler düşmüş, vadeler uzamıştır (Grafik III.3.15 ve III.3.16). Finansman koşullarındaki iyileşmelerin taşıt kredisi talebini desteklediği düşünülmektedir. Ancak, son dönemde taşıt kredisi faiz oranlarının artmasının, finansman şirketlerinin zorunlu karşılık kapsamına alınmasının ve yürürlüğe konan yeni düzenlemelerin etkisiyle (Bkz. Bölüm IV) önümüzdeki dönemde taşıt kredisi büyümesinin yavaşlayabileceği değerlendirilmektedir.

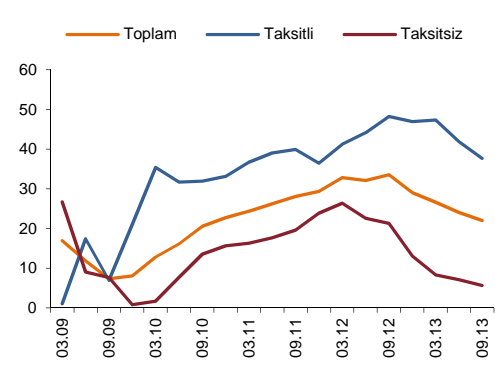
Grafik III.3.15Taahhüt Kredileri Faiz Oranı¹
(Yüzde, Akım)(1) Akım verileriyle dört haftalık hareketli ortalama
Kaynak: TCMB**Grafik III.3.16**Açılan Taahhüt Kredilerindeki Vade Dağılımının Gelişimi
(Stok, Orijinal Vadeye Göre, Yüzde)

Kaynak: TCMB

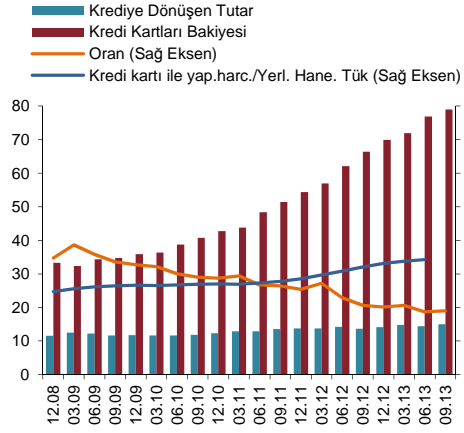
Hanehalkının kredi kartı kullanımı, taksitli işlemlerdeki artışla güçlü bir şekilde büyümeye devam etmekte, ancak artış hızı kademeli olarak yavaşlamaktadır. 2009 yılından bu yana kredi kartı bakiyesindeki yükselişi ağırlıklı olarak taksitli işlemlerdeki artış sürüklemektedir (Grafik III.3.17). Taksit kullanımı 2012 yılından itibaren yeni bir ivme kazanmış, toplam kredi kartı bakiyesindeki büyüme 2013 yılında ılımlı bir yavaşlama sürecine girmiştir (Grafik III.3.18). BDDK tarafından alınan ve alınması beklenen yeni tedbirler ile kredi kartlarındaki yüksek artış hızının önümüzdeki dönemde azalmaya devam edeceği öngörülmektedir (Bkz. Bölüm IV.2).

Grafik III.3.17Taksitli ve Taksitsiz Bireysel Kredi Kartı Bakiyelerinin Gelişimi
(Yüzde)

Kaynak: TCMB

Grafik III.3.18Bireysel Kredi Kartı Bakiyelerinin Yıllık Artış Hızı
(Yüzde)

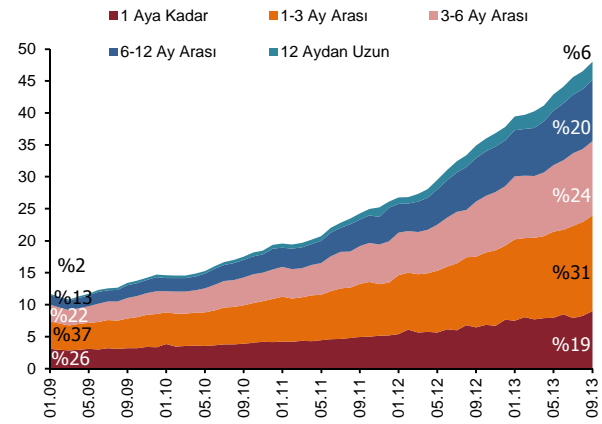
Taksitli işlemlerdeki artışın da katkısıyla kredi kartlarında faize bırakılan bakiyenin toplam bakiyeye oranı düşmeye devam etmektedir (Grafik III.3.19). Ancak ödeme kolaylığı sağlayan taksitli alışverişin, tüketim harcamalarının ve hanehalkı borçluluğunun artışına katkı sağladığı, bu nedenle hanehalkı kredi kartı kullanımının gelire orantılı ve kontrollü bir şekilde büyümesine yönelik alınan tedbirlerin finansal istikrara katkı sağlayacağı değerlendirilmektedir.

Grafik III.3.19Mevduat Bankaları Kredi Kartı Bakiyeleri ve Krediye Dönüşüm Oranı^{1,2} (Yüzde, Milyar TL)

(1) Krediye dönüşüm tutar, faize tabi olan kredi kartı bakiyesini göstermektedir.
 (2) Kredi kartları ile yapılan harcamalar, kredi kartlarının yurt içi ve yurt dışı alışveriş için kullanımının yıllıklandırılmasıyla elde edilmiştir.
 Kaynak: TCMB

Grafik III.3.20

Taksitli Bireysel Kredi Kartı Bakiyesinin Gelişimi (Stok Veri, Kalan Vadeye Göre, Milyar TL)

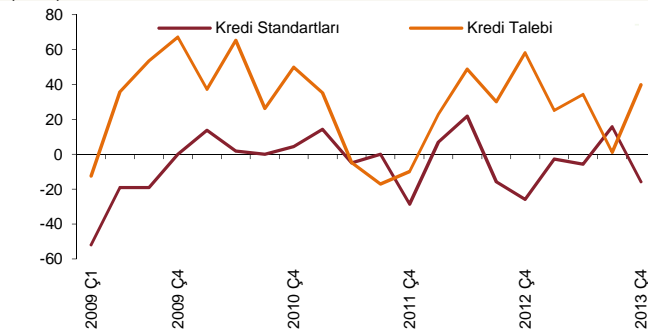

Kaynak: TCMB

Hanehalkının ihtiyaç kredilerine olan talebi 2011 yılından bu yana artış göstermekte ve kredi büyümesinin ivmelenmesine neden olmaktadır. Talep artışına, dayanıklı tüketim mallarına yapılan harcamaların ve tüketici güveninin pozitif katkıda bulunduğu görülmektedir. Faizlerdeki artış ve tüketici güveninin düşmesiyle kredi talebindeki artış 2013 yılı üçüncü çeyreğinde duraklamış olsa da bankalar yılın son çeyreğinde talep tarafında canlanma beklemektedir. Bankaların ihtiyaç kredisi arzı ağırlıklı olarak genel iktisadi faaliyete ilişkin beklentiler ve tüketicilerin kredi itibarındaki değişimden etkilenmekte ve dalgalı bir seyir izlemektedir. Her ne kadar 2013 yılı üçüncü çeyreğinde kredi standartlarında rekabet kaynaklı bir gevşeme yaşanmış olsa da yılın son çeyreğinde standartların yeniden sıkılaştırılacağı öngörülmektedir. (Grafik III.3.21).

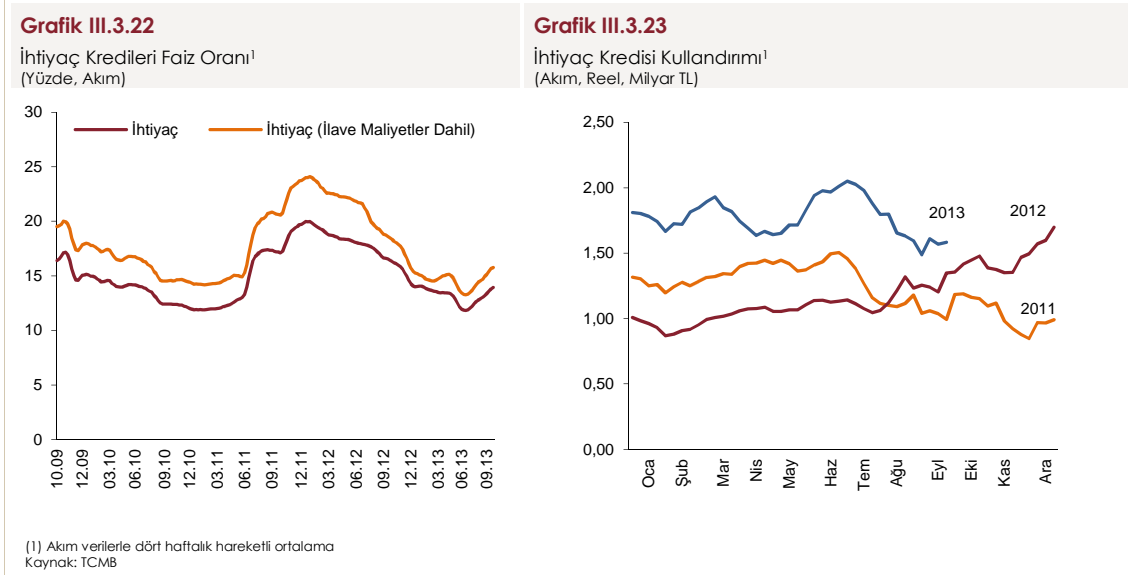
Grafik III.3.21Diğer Krediler Standartları ve Talebi Gelişimleri^{1,2}

(Puan)

(1) 2013 yılı dördüncü çeyreğine ilişkin veriler gelecek üç aya ilişkin beklentilerdir.
 (2) Kredi standartlarının negatif olması standartların sıkılaştığına, talebin pozitif olması ise kredi talebinin arttığına işaret etmektedir.
 Kaynak: TCMB Banka Kredileri Eğilim Anketi

Görece zayıf seyreden sermaye akımlarının, alınan makro ihtiyati tedbirlerin ve temkinli para politikası duruşunun kredi büyümesindeki yavaşlamaya yaptığı etki ihtiyaç kredilerinde de görülmektedir. İhtiyaç kredisi faiz oranları 2013 yılının üçüncü çeyreğinde yükselme eğilimine girmiştir (Grafik III.3.22). İhtiyaç kredisi kullandırım tutarı ise 2013 yılı Haziran ayından itibaren reel olarak gerilemektedir (Grafik III.3.23).

Hanehalkı yükümlülüklerindeki artışa karşın, sorunlu kredi göstergelerinde önemli bir bozulma görülmemektedir. 2011 yılı sonu ve 2012 yılı sonu arasında hızlı bir artış gösteren tasfiye olunacak kredi kartı ve tüketici kredisi bulunan gerçek kişi sayısı, 2012 yılı sonundan 2013 yılı Ağustos ayına kadar çok sınırlı bir artış göstermiştir (Tablo III.3.3).

Tablo III.3.3

Tasfiye Olunacak Kredi Kartı ve Tüketici Kredisi Borcu Bulunan Gerçek Kişi Sayısı¹
(Bin Kişi)

	12.10	12.11	12.12	09.13 ³
Bankalar	1.319	1.225	1.487	1301
Varlık Yönetim Şirketleri	574	688	782	897
Finansman Şirketleri	18	11	8	10
Toplam²	1.689	1.658	1.949	1973

(1) Her bir mali kuruluş grubu için birden fazla kredi kartı ve tüketici kredisi borcu olanlar tek kişi olarak dikkate alınmıştır.

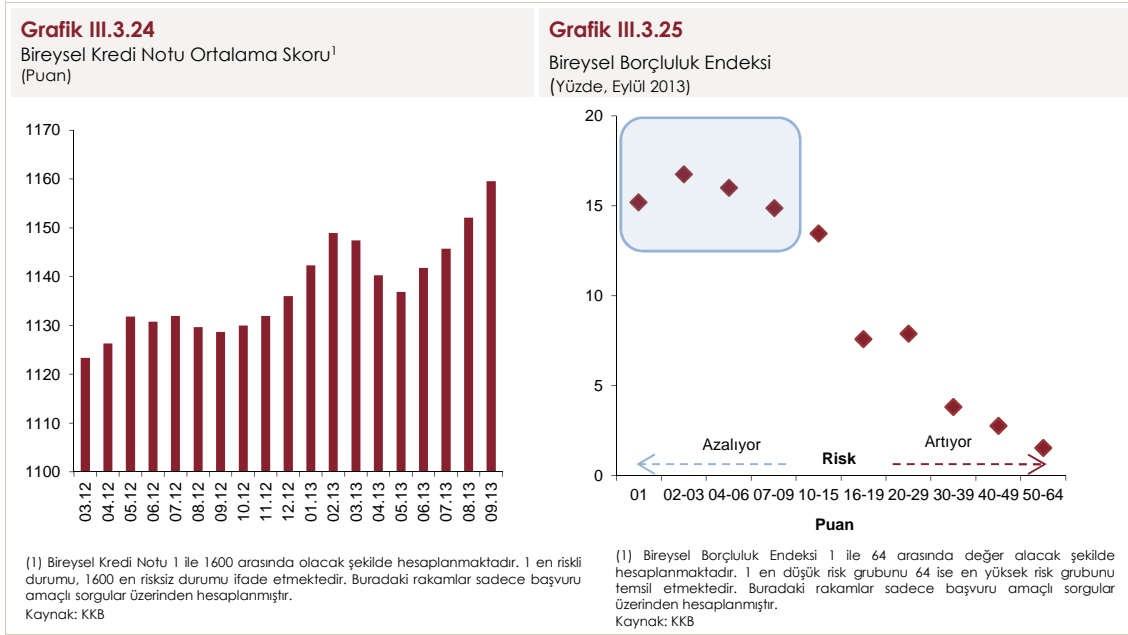
(2) Aynı kişinin farklı finansal kuruluşlarda donuklaşmış kredi kartı ve tüketici kredisi borcu olması nedeniyle, kuruluşlar itibarıyla yer alan verilerin toplamı ile toplam satırındaki veri farklılık göstermektedir.

(3) Tasfiye olunacak alacaklarda Eylül 2013 döneminden itibaren firma bazında bildirimler için 20 TL'lik asgari bildirim limiti getirilmiş olup, 20 TL'nin altındaki tutarlar toplu olarak bildirilmeye başlanmıştır.

Kaynak: TCMB

Kredi başvurusunda bulunanların risk görünümü önümüzdeki dönemde hanehalkı borçlanmalarının sağlığı açısından olumlu görünmektedir. Bireylerin kredi ödeme performansları, borçluluk seviyesi ve kredi adedindeki artış gibi bilgiler dikkate alınarak hesaplanan ve bireylerin riskliliğini öngörmek için kullanılan Bireysel Kredi Notu Skorlarındaki

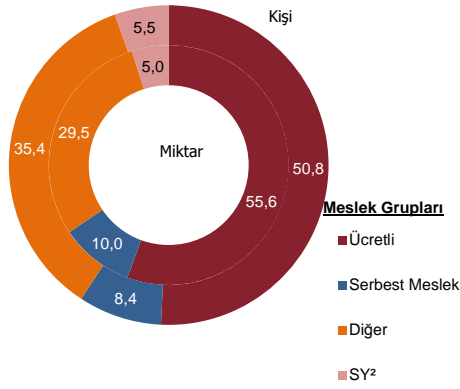
değişim, ileriki dönemde hanehalkının risk görünümü açısından olumlu bulunmaktadır (Grafik III.3.24). Diğer taraftan, ödeme güçlüğü göstermemesine rağmen aşırı borçlanma eğiliminde olan ve bir yıldan uzun vadede sorunlu hale gelebilecek bireyleri tahmin etmek için kullanılan Bireysel Borçluluk Endeksi de 2013 yılı Eylül ayı itibarıyla olumlu bir görünüm sergilemektedir. Kredi başvurusu amacıyla yapılan sorgulamaların aldığı endeks değerlerinin yüzde dağılımlarına bakıldığında, 2013 yılı Mart ayında yüzde 62 olan düşük riskli müşterilerin (1-10 arası puan alanlar) toplam içindeki paylarının, 2013 ikinci çeyreğinde azalarak yüzde 60'ın altına gerilediği, ancak son dönemde yeniden artmaya başlayarak yüzde 63'e yükseldiği görülmektedir (Grafik III.3.25).

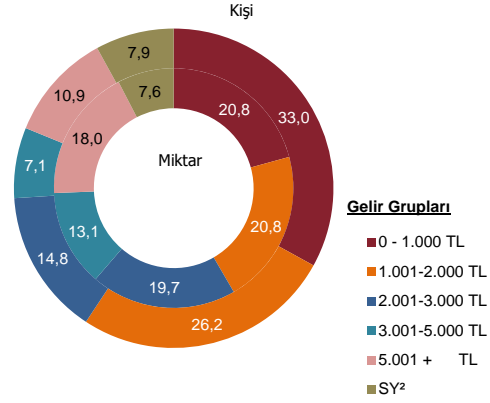
Bankalardan tüketici kredisi kullananların çoğunluğunu, alt gelir grubunda olanlar ve ücretli çalışanlar oluşturmaktadır. Tüketicisi kredisi kullanan hanehalkı meslek ve gelir grupları açısından incelendiğinde krediye erişimde iş ve düzenli bir gelirin belirleyici unsurlar olduğu görülmektedir. 2013 yılı ikinci çeyreğinde bankalardan tüketici kredisi kullananlar, meslek grupları itibarıyla kişi sayısı ve kullanım miktarlarına göre incelendiğinde, her iki açıdan da çoğunluğu ücretli çalışanların oluşturduğu görülmektedir (Grafik III.3.26). Kredi kullananların gelir düzeylerine göre dağılımı incelendiğinde ise, aylık 2.000 TL'ye kadar geliri olanların kredi kullanan kişilerin yüzde 60'ına yakını oluşturduğu, ancak dönem içinde verilen kredilerin yüzde 42'sini kullandıkları dikkat çekmektedir (Grafik III.3.27). Bir önceki çeyrek ile karşılaştırıldığında, sadece 5.000 TL ve üzeri gelire sahip olanların, toplam kullandırım miktarı içindeki payının arttığı görülmektedir.

Grafik III.3.26

Tüketici Kredisi Borcu Bulunan Hanehalkının Meslek Durumuna Göre Miktar ve Kişi Bazında Dağılımı¹ (Haziran 2013, Yüzde)

Grafik III.3.27

Tüketici Kredisi Borcu Bulunan Hanehalkının Gelir Durumuna Göre Miktar ve Kişi Bazında Dağılımı¹ (Haziran 2013, Yüzde)

(1) Türkiye Bankalar Birliği üyesi olan ve tüketici kredisi kullandıran 36 adet bankanın bilgilerinden oluşmaktadır.
(2) SY, sınıflandırma yapılmayanları ifade etmektedir.
Kaynak: TBB

Ülkemizde hanehalkının yatırım tercihleri içinde mevduat öncelikli yerini korumaktadır. Her ne kadar kur artışı nedeniyle DTH'ların hanehalkı finansal varlıkları içindeki payı artmaktaysa da, ABD doları bazında DTH'lardaki büyümenin uzun vadeli eğilimlerin altında gerçekleştiği, özellikle Mayıs ayı sonrasında DTH'lardan TP tasarruf mevduatına geçiş yaşandığı gözlenmektedir. Bankacılık sektörü gelişmeleri bölümünde de değinildiği üzere, tasarruf mevduatında Mayıs ayında başlayan YP'den TP'ye geçiş eğilimi, Temmuz ayı ortalarına kadar devam etmiş, aynı eğilim Eylül ayı içinde de gözlenmiştir (Tablo III.3.4).

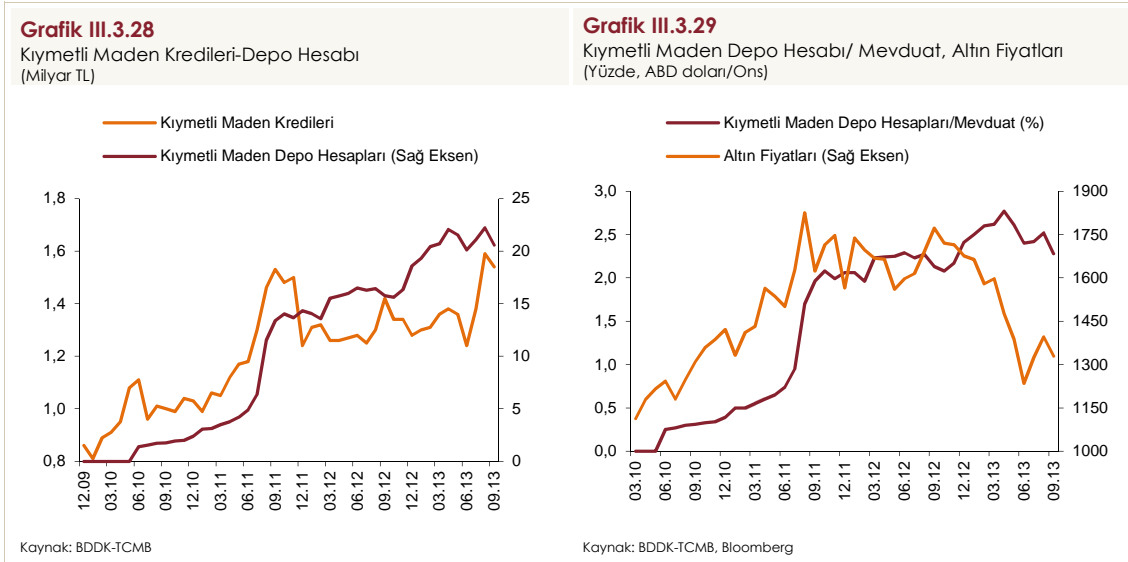
Tablo III.3.4

Hanehalkı Finansal Varlıklarının Kompozisyonu

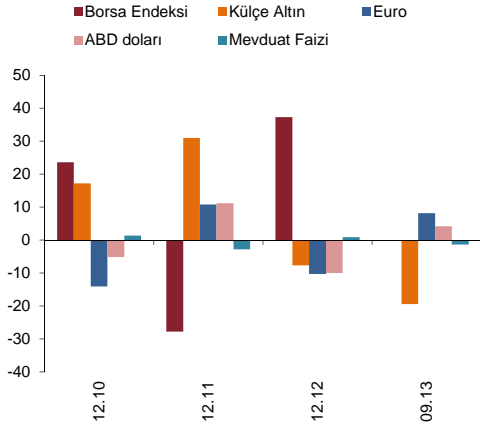
	12.12		04.13		09.13	
	Milyar TL	Pay	Milyar TL	Pay	Milyar TL	Pay
Tasarruf Mevduatı	307,1	50,7	293,8	48,6	317,0	48,4
DTH	121,6	20,1	122,1	20,2	140,6	21,5
- (milyar ABD doları)	68,2		67,8		69,9	
Kıymetli M. Deposu	17,4	2,9	20,7	3,4	19,2	2,9
- (milyar ABD doları)	9,7		11,5		9,5	
Tahvil ve Bonolar	16,4	2,7	18,0	3,0	17,2	2,6
- Kamu	5,9	1,0	7,6	1,3	6,3	1,0
- Özel Sektör	10,4	1,7	10,4	1,7	10,9	1,7
Yatırım Fonları						
Emeklilik Yat. Fon.	20,3	3,4	22,6	3,7	25,2	3,8
Diğer Yat. Fon.	26,1	4,3	28,2	4,7	26,8	4,1
Hisse Senedi	38,0	6,3	40,9	6,8	38,5	5,9
Repo	3,9	0,6	2,6	0,4	2,9	0,4
Dolaşımdaki Para	54,6	9,0	55,7	9,2	68,0	10,4
Toplam Varlıklar	605,2	100,0	604,7	100	655,4	100

Kaynak: MKK, SPK, TCMB

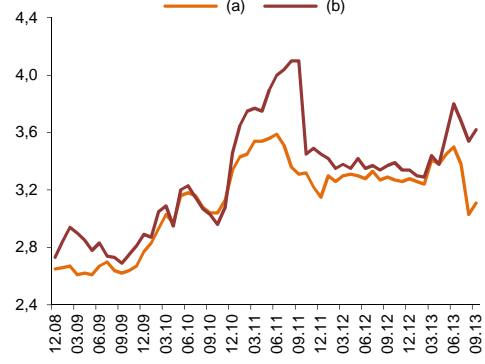
Bankalar, son yıllardaki düzenlemeler ile birlikte altına yönelik ürün yelpazesini hızla genişleterek altın bankacılığını geliştirmektedir. Yıllar itibarıyla daha fazla banka altın bankacılığına yönelirken, kıymetli maden depo hesaplarının kıymetli maden kredilerinin üzerinde bir gelişim gösterdiği dikkat çekmektedir. 2013 yılı Eylül ayı itibarıyla bankacılık sektörünün kıymetli maden depo hesabı 20,6 milyar TL'ye, altın kredileri ise 1,5 milyar TL'ye ulaşmıştır (Grafik III.3.28). Küresel kriz sonrası dönemde altın fiyatlarında yaşanan yükselişlerin yanı sıra TCMB'nin 2011 yılının Kasım ayında Türk lirası zorunlu karşılıkların bir kısmının altın cinsinden tutulmasına imkân sağlayan kararının ardından, sektörün kıymetli maden depo hesaplarına yönelimi hız kazanmıştır. Ayrıca bankaların belirli zamanlarda düzenledikleri altın günleri gibi dikkat çekici faaliyetleri de hanehalkının fiziki altınlarını bankalara getirmesini teşvik ederek altın bankacılığını hareketlendirmiştir. Son yıllarda kaydedilen gelişmeler ile 2012 yılı başında yüzde 0-0,25 seviyelerinde bulunan kıymetli maden depo hesaplarının toplam mevduat içindeki payı, 2013 yılının Nisan ayında yüzde 2,8 seviyelerine kadar yükselmiş, altın fiyatlarındaki düşüşlerin hızlanmasının da etkisi ile gerileyerek Eylül ayı itibarıyla yüzde 2,3 olarak gerçekleşmiştir (Grafik III.3.29).

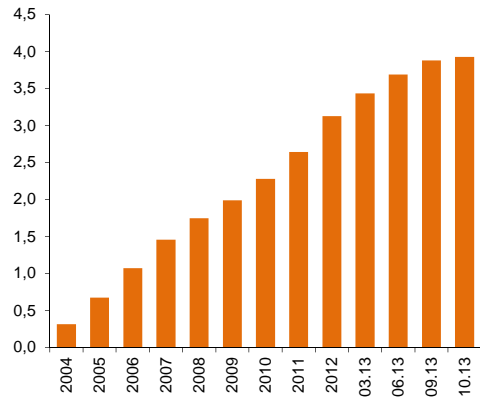
Yatırım araçları getirilerinde yaşanan oynaklık, bireylerin yatırım tercihlerinin zaman içinde değişkenlik göstermesine neden olmaktadır. Finansal yatırım araçlarının yıllık reel getirilerine bakıldığında, 2013 yılı Eylül ayı sonu itibarıyla altının getirisinin negatif olduğu, ABD doları ve eurodaki değer kaybının ise kazanca dönüştüğü görülmektedir (Grafik III.3.30). Aynı tarih itibarıyla altı aylık reel getirilere göre en yüksek değer kaybı borsa endeksinde gerçekleşmiştir. Nitekim Nisan-Eylül 2013 döneminde hanehalkının hisse senedi yatırımları azalarak, yılsonu seviyesinin de altına gerilemiştir. Aynı dönemde DTH'lar kur etkisinden arındırıldığında, hanehalkının TP finansal araçlara YP finansal araçlardan daha fazla yatırım yaptığı görülmektedir (Grafik III.3.31).

Grafik III.3.30Yatırım Araçlarının Türlerine Göre Reel Getirileri⁽¹⁾
(Yüzde)(1) TÜFE ile reel hale getirilmiştir.
Kaynak: TÜİK**Grafik III.3.31**

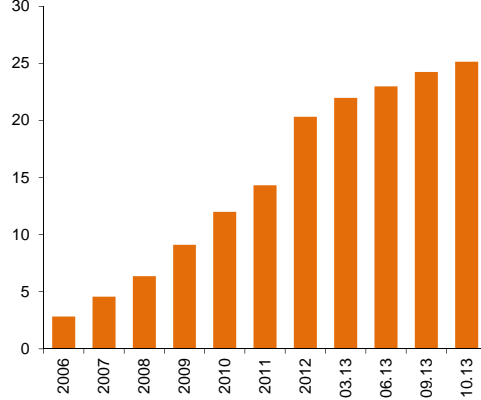
Hanehalkı TP Yatırım Araçlarının YP Yatırım Araçlarına Oranı

(a) DTH ve Katılım Fonlarının (YP) cari TL karşılığıdır.
(b) DTH ve Katılım Fonları (YP) için 26.12.2008 kuru esas alınmış ve parite etkisinden arındırılmıştır.
Kaynak: BDDK-TCMB, SPK, MKK

2001 yılında yürürlüğe giren ve 27 Ekim 2003 tarihinden itibaren faaliyete geçen Bireysel Emeklilik Sistemi, geçen on yıllık sürede hanehalkı tasarruflarının artmasına önemli bir katkı sağlamıştır. Sistemde 1 Ocak 2013 tarihinden itibaren vergi matrahından indirim yolu ile kullanılan vergi avantajı uygulaması kaldırılmış ve devlet katkısı sistemine geçilmiştir. Ocak – Ekim 2013 döneminde sistemdeki katılımcı sayısı ve katılımcıların fon tutarları sırasıyla yüzde 26 ve yüzde 24 artmıştır (Grafik III.3.33).

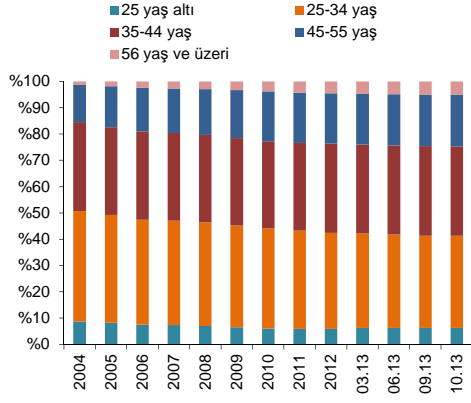
Grafik III.3.32BES Katılımcı Sayısının Gelişimi
(Milyon Kişi)

Kaynak: Emeklilik Gözetim Merkezi

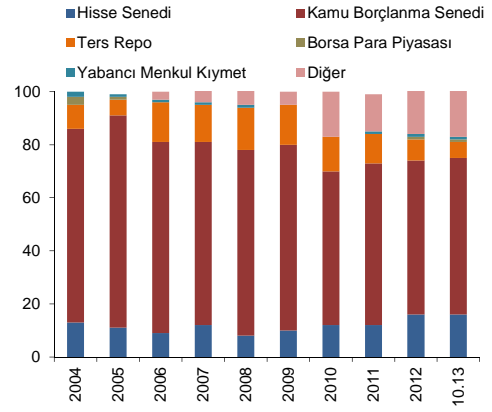
Grafik III.3.33BES Fon Tutarlarının Gelişimi
(Milyar TL)

Bireysel emeklilik sistemi katılımcılarının yüzde 70'ini 25 – 44 yaş grubu oluşturmaktadır (Grafik III.3.34). Ülkemizin genç nüfus yapısı dikkate alındığında, sistemdeki büyüme eğiliminin devam etmesi beklenmektedir. Emeklilik yatırım fonlarının varlık dağılımında kamu borçlanma senetleri en büyük paya sahiptir (Grafik III.3.35). Ancak yıllar içerisinde fonların varlık dağılımlarında çeşitliliğin arttığı görülmektedir. Özellikle son dönemlerde emeklilik

fonları, banka ve reel sektör şirketlerince ihraç edilen menkul kıymetlere artan miktarda yatırım yapmışlar, bu menkul değerlerin de içinde yer aldığı “Diğer” sınıfının toplam fon varlıkları içindeki payı yüzde 20’ler seviyesine yükselmiştir.

Grafik III.3.34Katılımcıların Yaş Dağılımı
(Yüzde)

Kaynak: EGM

Grafik III.3.35Emeklilik Yatırım Fonlarının Varlık Dağılımı
(Yüzde)

Kaynak: SPK